

עט דצון

אסופה מבית היוצר של הקולג'
מכון ללימודי היהדות, ירושלים

ברכה

לפני ההסמכה לרבנות *

מיה ליבוביץ'

יִזְהִירוּ עֵינֶיךָ בְּאֹר הַתּוֹרָה
הַשֵּׁי אֶזְנֶיךָ לְקוֹל נְגִינָתָהּ
קִרְאִי בֵּין הַשּׁוּרוֹת, הָאוֹתִיּוֹת
שֶׁל קֶלֶף עֲתִיק יוֹמִין,
אֶת אֶהֱבֵת דּוֹרוֹת הַכּוֹתְבִים וְהַמוֹסְרִים.

אוֹתִיּוֹת קְדוֹשׁוֹת תִּרְקְדָּנָה בְּנִשְׁמָתָךְ
בְּאִטְיוֹת, בְּחִמְלָה
וְיִהי תִלְמוּדֶךָ כְּמַעֲיָן הַמִּתְגַּבֵּר.

תִּהְיִי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר בְּלִבְךָ וּבִפִּיךָ
תּוֹרַת מִים חַיִּים
מִשְׁקָה וּמִחִיָּה אוֹתָךְ
וְאֶת הַבָּאִים לִשְׁתוֹת מִבְּאֵרְךָ.

שער ראשון - עמ' 2

בבואה • בצאתי מבית קדשי הקודשים / דבי שועה-חיים
מה מוצאים בלב המשכן? / רחל דרוק
עלי ועל שולחיי / אמנון ריבק
”והכהנים והעם”: מי כשרים להנהגה? / בנג'י גרובר

שער שני - עמ' 8

מרחשוון ושירת הגשם / דליה מרקס
ענני בזכות האמהות / רינת צפניה
זוקף כפופים / אמנון ריבק
ז' במרחשוון וערבות הדדית / אורית רוזנבליט
יום הגשמים / תמר דובדבני

שער שלישי - עמ' 14

”הנני” - קולה של מחאה בעת חרבה / טליה אבנון-בנבנישתי
המכחיש, המדחיק והמשלה את עצמו: על רבנות במבוי סתום / בנימין מיניץ
על פלורליזם והשליחות היהודית / ישי רון
פלורליזם מעבר לליברליזם / דויד ברק-גורודצקי
גבולות הפלורליזם והסובלנות / יהוידע עמיר

שער רביעי - עמ' 24

שלום במרומיו • מלא רחמים / דליה שחם
דרשה לשבת 'האזינו' לכבוד הולדת הנכדה נגה / יהודית אדלמן-גרין
שעון השמש של האהבה / רננה פרס

שער חמישי - עמ' 28

עציצים • שכרים • מים / יעל וורגן
סדקים / אילה שעשוע-מירון
מילות פרידה / אסנת אלדר

* טקסט כריכה - ה”ברכה שלפני ההסמכה” נתחברה כחלק מהצעה לטקס טבילה, וניתנת להיאמר בלשון נקבה (כמובא כאן) או בלשון זכר. מתוך: אלונה ליסיצה, דליה מרקס, מיה ליבוביץ' ותמר דבדבני [עורכות], פרשת המים: טבילה כהזדמנות לצמיחה, להיטהרות ולריפוי, תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד. * ספריית היהדות המתקדמת, ומועצת הרבנים המתקדמים בישראל, 2011, עמ' 122.

עורך אורח: יהוידע עמיר
עורכות: אסנת אלדר ודליה שחם
עזרה בניקוד שירים: סימה חרוב
עיצוב: סטודיו קורץ

© כל הזכויות שמורות למחברים ולמחברות 2018
הזכויות ליצירות הספרותיות שמורות למחברים, להוצאות הספרים ולאקו”ם

דבר העורכות

הסתיו הישראלי מתעתע. לכאורה הוא ממשיך את תקופת היובש הארוכה, שהפכה בשנים האחרונות ארוכה במיוחד, אולם קרירות יבשה מתחילה לחדור מבין התריסים וטומנת בחובה הבטחה לגשם. בראש השנה נפתחו לדקות ספורות שערי השמים ועוררו את הציפיה לשנה פוריה ורוויה.

המצב החברתי במדינה מתכתב עם ההתגנבות האיטית של הסתיו. בשלהי הקיץ, בין מסעות הבחירות להנהגת הרשויות המקומיות לבין הבהובי הבחירות לכנסת הבאה, התאספו אנשים וגדשו כיכרות בקריאה למען קבוצות מיעוט מוחלשות - האם בישרו סתיו של התעוררות חברתית?

ובמיקרוקוסמוס שלנו, התאספנו נרגשים להסמיך רב אחד וארבע רבות, אשר גם בזכותן התקווה לגשם, להתחדשות ולצמיחה מתעצמת וגדלה.

הגיליון השלישי של 'עט רצון', מחולק לחמישה שערים, חמישה פסוקים שנבחרו על ידי המוסמכות החדשות, ומשקפים את הכמיהה לפתיחת שערי השמים.

השער הראשון בוחן את גבולות 'מקדש המעט' ואת מקומה של ההנהגה הדתית-רוחנית בתוככי הגבולות הללו. השער השני נטוע בזמן המיוחד של חודש חשוון ומעורר את התחינות: לגשם, לרוח, לברכה, לחמלה ולערבות הדדית. השער השלישי פותח בפנינו את שאלת המחאה הרבנית ואת המורכבות הפוליטית של העמדה הפלורליסטית בציון של ימינו.

השער הרביעי מכנס בצל כנפי החסד את המעגל המשפחתי. חוט שני אדום ודק עובר בין דור הסבים לדור הנכדות ושוזר את התקווה לקשר משפחתי, למים חיים, שאותם נדלה מבארות חיינו.

השער החמישי מרחיב את יריעות אוהל הדרשנות ומפקיע את היצירה האמונית מגבולות האמונה, אל מחוזות הנפש המבקשת נחמה. זה גם השער החותם את הגיליון ובצד כאבי גדילתה של הנפש, בצד מילות הפרידה, הוא מציע גם תפילה אישית ואנושית כאחת, לגשם.

מלאכת העריכה זימנה לפתחנו עיסוק מעניין בשאלת ההטיה המגדרית. מעיון בתכני חלק מהשערים ניכר הבדל בין היקף ותוכן היצירות הנשיות לבין הגבריות. החלטנו שלא להתערב או לנסות לאזן, ואף לא להעמיק בניתוח הסיבות להטייה הזו. הותרנו את הדברים על כנם כדי לזמן התבוננות ולשאול איזה מין "דרשני" טמון בהטייה זו, אם בכלל. אנחנו מבקשות להודות על הזכות לערוך את הגיליון הזה עם מורנו ורבנו הרב הפרופ' יהודע עמיר, שרגישותו הטקסטואלית והאנושית הפכו את היצירות הכתובות בגיליון לכדי מכלול עשיר ומחובר יחדיו. אשרינו.

ומי ייתן

שִׁפְתֵי הַשְּׁעָה הַזֹּאת

שִׁפְתֵי רַחֲמִים יַעֲתֶה רָצוֹן

לכולנו.

שער ראשון

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֵּי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֲתֶם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם

ויקרא י"ח, ה

נבחר ע"י הינדה רחל פישביין דרוק

דבי שוועה-חיים

נבואה

בְּבֹקֶר יוֹם שָׁקֵט הִהְסַמְכָה

תַּעֲמֹד לָהּ הָרֶכֶּה to be

מול הארון הפתוח

יִשְׁאַל כָּל גּוֹפָה:

אִיזוֹ כְּתָנֶת תִּלְבַּשׁ

וְאֵילוֹ מְכַנְסִים עַל בְּשָׁרָה

בְּמָה תַּחְגֹּד

וּבְמָה תַּצְנֹף

לְעֻמַּתּוֹ תַּעֲנֶה לְגוֹפּוֹ שֶׁל עֲנִין

אִיךְ אֲנִי לְבוּשָׁה?

1-800 לא עֲנִינָךְ.

יִשְׁאַלוּ רַחֲשֵׁי לְבָה זֶה לָזֶה:

אִיזֵה מְקוֹמִי?

"עַל הַבִּלְטָה שֶׁבִּין הַכִּיּוֹר לְשִׁלְחָן"

יִצְחִיק לָהּ רַחֲמָה:

"בְּזִרְיֻקַּת דָּם הַלְבָּנָה עַל הַמִּזְבֵּחַ".

לְעֻמַּתָּה, תַּעֲנֶה לָהּ נִשְׁמָתָה:

בְּרוּכָה אַתָּה.

לַעֲת עָרֵב בְּטָקֵס הִהְסַמְכָה

תַּעֲמֹד לָהּ הָרֶכֶּה to be

מול הארון הפתוח. כָּלָה.

תַּצְנֹף כָּפָה

תַּחְגֹּד אֶת כָּל עָזָה

אֶת כָּל שְׁעֵבְרָה עַל בְּשָׁרָה

עֲטָרַת טְלִית עַל רֹאשׁ תַּפְּאֲרָתָהּ

זֶה הַיּוֹם עֲשֻׁתָּה הַיּוֹיָה

נְגִילָה וְנִשְׁמָתָה בָּהּ

זֶה הַיּוֹם,

נְגִילָה וְנִסְמָכָה בָּהּ.

נצאתי מבית קדשי הקודשים

אֶמֶת מָה נִהְדָּר

אֲנִי לְבוּשָׁה

לְקִרְאָת צִאֲתִי.

אֶפְלוּ הִתְבַּשְׁמָתִי

אֲבָל הֵלֵב מִתְקַמֵּט.

רַחֲצִיתִי אֶת בְּשָׁרִים בְּמַיִם

לְכָל בְּנוֹתֵי וּבְנֵי נְתַתִּי מְנוּחַת

מְקַרְבֵּן הָאֲשֵׁם

שָׁמֹן לְבַנְדֹּר הַיְתִיתִי עַל הַכַּפֹּת הַקְּטָנוֹת

לְהַחֲרֹקֶת הַצִּנּוֹן.

וְהֵלֵב מִתְקַמֵּט.

יִצְאֲתִי.

אִמָּא.

שְׁלוֹם.

כְּשֶׁאֲשׁוּב,

כְּכֹר יִהְיֶה בֵּיתִינוּ

חֲשׂוֹךְ בְּאֶמֶת

כָּלִי פָּגַע

יִצְאֲתִי בְּשְׁלוֹם

אֲשׁוּב בְּאֶמֶת.

מה מוצאים בלב המשכן?

רחל דרוק

הגענו לפרשת תרומה, זאת אומרת לתקופת הפרשות שאף אחד לא רוצה לדרוש עליהן. הן מדברות על בניית המשכן על כל פרטיה, ועל הקרבנות שאנחנו לא מקריבים, ואולי אפילו קשה לנו לדמיין אותם כעבודה רוחנית או משמעותית. אבל דווקא במקומות האלו, שבהם הרלוונטיות של הפרשות לא בולטת, משמעותן חזקה עוד יותר.

אחד מחלקי המשכן שיהפוך להיות מרכזי מאוד, הוא חלקו הפנימי ביותר של המשכן: **"וַעֲשִׂיתָ כִּפְרֹת זָהָב טָהוֹר אֲמָתַיִם וְחָצִי אַרְבֶּה וְחָצִי רֹחֶבָה. וְעֲשִׂיתָ שְׁנַיִם כָּרִבִּים זָהָב מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מְשֻׁנֵּי קְצוֹת הַכִּפְרֹת. וַעֲשֶׂה כְרוֹב אֶחָד מְקֻצָּה מִזָּה וּכְרוֹב אֶחָד מְקֻצָּה מִזָּה מִן הַכִּפְרֹת תַעֲשֶׂה אֶת הַכָּרִבִּים עַל שְׁנֵי קְצוֹתָיו. וְהָיוּ הַכָּרִבִּים פְּרָשֵׁי כְנָפִים לְמַעַל סִכְכִּים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכִּפְרֹת וּפָנִיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו אֵל הַכִּפְרֹת יִהְיוּ פְנֵי הַכָּרִבִּים. וְנָתַתָּ אֶת הַכִּפְרֹת עַל הָאָרֶץ מִלְמַעַל וְאֵל הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הָעֶדֶת אֲשֶׁר אָמַן אֱלֹהֶיךָ. וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֶׁם וּדְבַרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַכִּפְרֹת מִבֵּין שְׁנֵי הַכָּרִבִּים אֲשֶׁר עַל אָרֶץ הָעֶדֶת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"** (שמות כה, יז-כב).

יש כאן כמה רבדים: יש הארון, שמעליו נמצאת הכפורת, ומעליה הכרובים. הכפורת משכה מיד את תשומת ליבי, כי הרגשתי איזה דיסוננס בין הדבר החשוב הזה שמופיע במקום כה מרכזי, ובין האסוציאציות שהוא מעלה בי. הדגש על הזהב מעורר בי אי-נוחות. אני לא יכולה לקרוא על הבנייה הזאת, ועל כל הזהב שהשתמשו בו, בלי לחשוב על כך שעוד מעט (בעוד שתי פרשות), בני ישראל יחטאו בחטא העגל. חטא העגל היה כל כך ענק ומשמעותי בהיסטוריה של עם ישראל במדבר, וההשלכות שלו המשיכו והשפיעו לזמן כה ארוך. כל זה מודגש עוד יותר בפרשנות של חז"ל. איני יכולה לקרוא על כל הזהב ששימש לפרוכת בלב המשכן, בלי לחשוב על מה שיקרה עם כל הזהב הנוסף מבניית המשכן.

בפרשת אחרי מות, הכוללת את סדר העבודה ביום הכיפורים, רואים תופעה מעניינת: כחלק מעבודת הכיפורים שלו, הכהן גדול מחליף את בגדיו כמה פעמים. התורה מציינת שכשאהרון מגיע לקודש הקודשים, למפגש עם האלוקים, הוא לובש בגד מיוחד: **"וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן אֹחֶיךָ וְאֵל יִבְיָא בְּכָל עֵת אֵל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָרֶכֶת אֵל פְּנֵי הַכִּפְרֹת אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ וְלֹא יָמוּת כִּי בַעֲזֵן אֲרָאָה עַל-הַכִּפְרֹת. בְּזֹאת יִבְיָא אֶהֱרֹן אֵל הַקֹּדֶשׁ בְּפָר בֶּן בָּקָר לְחֹטָאת וְאֵיל לְעֹלָה. כִּתְנֶת בֶּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנָסִי בִד יִהְיֶה עַל בְּשָׂרוֹ וּבִאֲבָנֶט בִּד יִחְגֹּר וּבִמְצַנֶּפֶת בִּד יַעֲנֹף בְּגָדֵי קֹדֶשׁ הֵם וְרִחֹץ בְּמִים אֵת בְּשָׂרוֹ וּלְבָשָׁם" (ויקרא טז, ב-ד)**. שימו לב לדגש על ה'בד'. כותב רש"י: **"כתנת בד וגו' - מְגִיד שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ לְפָנִים בְּשִׁמְנֵה בְּגָדִים שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ בָּהֶן בַּחוּץ, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם זָהָב, לְפִי שֶׁאֵין קִטְגוֹר נַעֲשֶׂה סְנִיגוֹר..."**. דווקא במקום הזה שיש בו הרבה זהב, הכהן גדול חייב להיזהר ולהימנע מזהב, כדי לא להעלות אסוציאציות רעות. הכהן הגדול אמור להיות הנציג שלנו מול ה', אבל הזהב יזכיר לה' את הפעם שבה בני ישראל חטאו חטא נורא, וזה יערער את העבודה שהכהן גדול אמור לעשות למעננו. יש גם מנהג לא לענווד תכשיטי זהב ביום הכיפורים. כך אומר רבי עקיבא איגר: **"אֵין קִטְגוֹר נַעֲשֶׂה סְנִיגוֹר: מִטַּעַם זֶה גַם נִהְיוּ אֲנִשִּׁים שֶׁלֹא לַעֲנוֹד תְּכֵשִׁיטִים מִזֶּהָב בְּיוֹם הַכִּיּוּרִים"**. אולי שמעתם על המנהג הזה, אולי לא. אולי באמת אינכם לובשים זהב ביום כיפור כדי לא להזכיר את חטא העגל, אולי דווקא כן. חטא העגל הפך את הזהב למשהו חשוד, אפילו באופן רטרואקטיבי. יש איזו אי-נוחות בזה שבסופו של דבר, אחרי כל העבודה הקשה של הבנייה, מה שנשאר ייהפך בקרוב למשהו שתמיד יזכיר גם לבני ישראל, גם לאלוקים וגם לקוראים, את אחד החטאים הכי גדולים שהם עשו.

באור זה, הכפורת הופכת להיות 'הפיל שבחדר'. לפי כמה פרשנים, כולל הרשב"ם והאבן עזרא, היא אמורה להיות כיסוי. ל'כלי-יקר' יש הסבר מאוד מעניין בהקשר הזה. הוא כותב **"ועשית כפורת - כסוי מלמעלה, רמז שצריך לכסות**

סודות התורה שלא לגלותם ברבים". אם כך, הפרוכת גם מכסה ומחביאה, אבל גם מצביעה באופן ברור ובולט על בעייתיות שלא רוצים להזכיר - הפיל בחדר ממש.

אך הכלי-יקר ממשיך: "ושני כרובים בדמות מלאכים שנקראו כרובים ובדמות ילדים קטנים להורות שאם הרב דומה למלאך ה' צבאות והוא נקי מן החטא כתינוק בן שנה אז יבקשו תורה מפיהו, וצריך להיות נקי מאלקים ואדם, כי לצאת ידי שמים היו הכרובים פורשי כנפים למעלה ולצאת ידי הבריות היו פניהם איש אל אחיו". בעצם, מעל הכפורת מצוי דווקא סמל של תמימות ופתיחות.

אז יש פה ערבוביה של כמה מרכיבים ורבדים שהושלכו ביחד. יש הרובד של הארון - החלק הכי מרכזי ופנימי. יש הרובד של הכפורת: הבעייתיות, הכיסוי, אפילו טיוח; ויש הכרובים, רובד התמימות.

זה מקום מסובך, בלי הגדרות חתוכות. ואולי המקום המרכזי, הפנימי הזה שבתוכי המשכן ערוך כך דווקא כדי ללמד אותנו שלהיות בקשר עם מישהו זה מסובך. יש הדברים הגלויים ויש הדברים הנסתרים, השאריות והתזכורות לרגעים המסובכים והלא-נוחים. אך מהי הכפורת בסופו של דבר? היא גם תזכורת, וגם כפרה. חטא העגל יגיע או-טו-טו, ומה שהזהב הזה מסמל ישתנה; היחסים בין בני ישראל וה' ישתנו באופן מהותי. מן המקומות האלו בונים יחסים חדשים. בני ישראל וה' ימשיכו יחד, עם כל הסיבוכים שנשזרים לתוך החיים ואל הנסיעה המשותפת במדבר. הכפורת, המקום הזה של סיבוך ושל כפרה, הוא המקום שנותן לנו יכולת להיות בקשר עם האלוקים: "וְנִעַדְתִּי לְךָ שֵׁם וְדִבַּרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִּים אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת".

עליי ועל שולחיי

אמנון ריבק

אַשׁר אֶנֶכִּי הוֹלֵךְ וְעוֹמֵד לְבִקֵּשׁ רַחֲמִים עָלַי וְעַל שׁוֹלְחֵי (מִתּוֹךְ הַפִּיּוּט "הַנְּנִי הָעֲנִי מִמַּעַשׁ")

אַשׁר אֶנֶכִּי הוֹלֵךְ וְעוֹמֵד לְבִקֵּשׁ רַחֲמִים עָלַי וְעַל שׁוֹלְחֵי.

הוֹלֵךְ. וְעוֹמֵד.

וְהוֹלֵךְ. וְעוֹמֵד.

וְסֵב עַל מְקוֹמִי.

וְסֵב שׁוֹב.

וּמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים.

עוֹצֵם עֵינָיִם,

וְסוֹפֵר וּמוֹנֵה, וְאוֹמֵר

מִי שֶׁמִּלְפָּנַי וּמִצְדָּדֵי וּמֵאַחֲרָי הוּא הָעוֹמֵד

וּפּוֹקֵחַ -

וְאֲנִי הָעוֹמֵד.

וְאֲנִי הַמְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים עָלַי וְעַל שׁוֹלְחֵי.

וּמְבַקֵּשׁ רַחֲמֵי שׁוֹלְחֵי

עָלַי וְעַל הָעוֹמְדִים בָּלָם,

וְעַל הַיּוֹשֵׁב מִגֻּלָּם.

"והנהנים והעם": מי כשרים להנהגה?

בנג'י גרובר

בחומש במדבר מופיעה פרשת החצוצרות המפרטת מהם המצבים והאירועים שבהם תוקעים בחצוצרות הכסף. זו פרשה חשובה, מכיוון שבחיים אי שם, לפני שנים רבות במדבר, חיוני ליצור כלי שיאפשר לדעת מתי נוסעים ומתי חונים, מתי משה רוצה לדבר עם הנשיאים או עם כל העם, או אם חלילה יוצאים כעת למלחמה, ועוד ועוד [ראש חודש, מועדים וכדומה]:

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. עֲשֵׂה לָךְ שְׁנֵי חֲצוֹצְרוֹת בְּסָפָה מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הַעֲדָה וּלְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנֹת. וְתִקְעוּ בָהֶן וְנוֹעְדוּ אֵלַיךְ כָּל הַעֲדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְאִם בְּאַחַת יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלַיךְ הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אֲלָפֵי יִשְׂרָאֵל. וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִיִּים קִדְמָה. וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִיִּים הַיָּמָנָה תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמַסְעֵיהֶם. וּבִהֲקֵהוּ אֶת הַקָּהָל תִּתְקַעוּ וְלֹא תִרְעִי. וּבְנֵי אֹהֶל הַבְּהֵנִים יִתְקַעוּ בַּחֲצוֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם. וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם עַל הָצָר הַצָּר אֶתְכֶם וְהִרְעַתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם. וּבְיוֹם שִׁמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם וְתִקְעֶתֶם בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל עַלְתֵּיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם." (במדבר י', א-ו).

כידוע, יש כללים ברורים אילו כהנים יכולים לעבוד במשכן [מקדש]. כהנים בעלי מומים אינם יכולים לשרת בקודש. כפי שמפורט בחומש ויקרא:

"וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזֶּרְעֶךָ לְדֹרֹתֶם אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב לְהִקְרִיב לַחֵם אֱלֹהֵיו. כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב אִישׁ עֹזֵר אוֹ פֹסֵחַ אוֹ חָרֵס אוֹ שָׂרֹעַ. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ שִׁבְרֵ רֶגֶל אוֹ שִׁבְרֵ יָד. אוֹ גִבֵּן אוֹ דָק אוֹ תִבְלָל בְּעֵינָיו אוֹ גֵּרֵב אוֹ יִלְפֶת אוֹ מְרוֹחַ אֲשָׁף. כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם מִזֶּרַע אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן לֹא יֵגֵשׁ לְהִקְרִיב אֶת אֲשֵׁי יְהוָה מוֹם בּוֹ אֶת לַחֵם אֱלֹהֵיו לֹא יֵגֵשׁ לְהִקְרִיב. לַחֵם אֱלֹהֵיו מִקְדָּשֵׁי הַקֹּדֶשִׁים וּמִן הַקֹּדֶשִׁים יֹאכֵל. אֵךְ אֶל הַפֶּרֶכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יֵגֵשׁ כִּי מוֹם בּוֹ וְלֹא יַחֲלִל אֶת מִקְדָּשֵׁי כִּי אֲנִי יְהוָה מִקְדָּשִׁי." (ויקרא כ"א, טז-כג)

השאלה שאני מבקש לעסוק בה (וכמובן אינני הראשון לשאול את השאלה) היא, האם הכהן התוקע בחצוצרות (כפי שקראנו בספר במדבר) צריך גם הוא לעמוד בתנאים אלה של ספר ויקרא. כלומר, האם הכהן התוקע בחצוצרות צריך להיות גם כשר ל"עבודה"?

השאלה חשובה בעיניי. הייתי רוצה לחשוב שגם אם לעבודת הקרבנות נקבעו תנאים מחמירים, אולי בכל זאת הייתה אפשרות לשלב את אלה ממשפחת הכהנים שהוגדרו כבעלי מומים, ולתת להם בהקשר אחר תפקיד בחברה הכוהנית. במדרש ספרי פיסקה עה יש עיסוק מעניין בשאלה זאת:

"הכהנים' ובמדבר י, ח, בין תמימים בין בעלי מומין, דברי רבי טרפון.

רבי עקיבא אומר: תמימים ולא בעלי מומים. נאמר כאן כהנים ונאמר להלן כהנים,

מה כהנים האמורים להלן תמימים ולא בעלי מומין אף כהנים האמורים כאן תמימים ולא בעלי מומין.

אמר לו רבי טרפון: עד מתי מגבב ומביא עלינו. עקיבא, איני יכול לסבול. אקפח את בניי אם לא ראיתי את שמעון אחי אימא שהיה חגיר ברגלו אחת שהיה עומד ומריע בחצוצרות.

אמר לו: הין רבי. שמא בהקהל ראיתי שבעלי מומין כשרין בהקהל וביום הכיפורים וביובל?

אמר לו: העבודה שלא בידית. אשריך אברהם אבינו שיצא מחלצ'ך עקיבא."

טרפון ראה ושכח עקיבא דורש מעצמו ומסכים להלכה הא כל הפורש ממך כפורש מחייו.

המדרש הזה מרתק בעיניי, ראשית מפני שנושא שילוב בעלי המומין אכן חשוב בעיניי. כמו כן, יש כאן דו-שיח מרתק ואף קשה בין רבי טרפון לרבי עקיבא. רבי טרפון הוא בן הדור הקודם לרבי עקיבא. הוא מנסה לטעון שכהנים בעלי

מום בהחלט רשאים לתקוע בחצוצרות. כאשר רבי עקיבא מבקש לטעון שלא, רבי טרפון, מתייצב כמבוגר האחראי, כמי שהיה וראה, ונוזף בצעיר הזה במילים קשות: "אתה מגבב גיבובים עקיבא [ללא התואר רב] ואני לא סובל את זה [או שמא: אותך?]" . אך יותר מרוגזו של רבי טרפון, יש לשים לב לכך שהוא מביא עובדה [זיכרון] להוכחת דעתו. כך היה!!![1]. הייתי שם וראיתי. כך עשו. אתה עקיבא, הצעיר, משער השערות לוגיות ודורש פסוקים, אך אני יודע כי ראיתי. לכאורה, חבל שרבי טרפון מתבטא כך, אך הצדק עמו, כך היה. הוא ראה. אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, וטוב מראה עיניים מאלף סיפורי לילה ולילה.

רבי עקיבא הצעיר שומר על קור רוח, ומגיב בנעימות לרבי טרפון. כן, רבי. הוא מכבד את רבי טרפון ובהחלט אינו מתווכח על העובדות. הוא לא אומר: "אתה זקן ואינך זוכר. אתה זקן ואתה מתבלבל. אתה זקן ואין דעתך חשובה. אני, עקיבא, משוכנע שאם אתה, רבי טרפון, אומר שראית משהו, אז אכן ראית. אבל, הוא מציע בעדינות, אולי אולי המקרה שאכן אירע, אירע במקרה מיוחד במינו, אולי היה זה בהקלה?"

אכן כך היה, מודה רבי טרפון.

כמה נעימה הופכת להיות השיחה. הנה, רבי טרפון נרגע ולא רק שאינו מטיח עוד עלבונות ומילים קשות בעקיבא, אלא משבח אותו, את תורתו ואת שיטת לימודו; הוא דורש בכוחו שלו. עקיבא אינו נותן לעובדות לבלבל אותו ולערער את תפיסתו. אולי ראית מה שראית רבי טרפון, אך כנראה היה זה מקרה מיוחד. שהרי, אני יודע שאני צודק ובעצם ברוב המקרים (למעט הקהל, יובל ויום הכיפורים) הכהנים התוקעים בחצוצרות צריכים להיות כשרים לעבודה, כלומר לא בעלי מום.

רבי טרפון מודה שאמנם ראה מה שראה, אך שכח את התאריך בו אירע הדבר. לעיתים, מבוגרים (וגם צעירים) מספרים לנו סיפור, וכאשר אנחנו שואלים, מתי אירע הדבר, הם אינם זוכרים.

איפה אני בדיון הזה? הייתי רוצה לחשוב, שמה שמניע את רבי טרפון הוא הרצון לשלב בעלי מומים. הייתי מקווה, שרבי עקיבא שחרט על דגלו את אהבת הרעים, היה דורש שההלכה תכיל גם בעלי מומים ברוב המקרים בעבודת הקודש. בוודאי גם הייתי רוצה שהדיון יכלול נשים. ובכלל היה לי יותר נחמד אילו לא היו מעמדות של כהנים וגם לא מעמדות בתוך עולם הכהנים; וכאמור, הייתי גם שמח לראות כוהנות. אך לא זה המצב. אין זה כך באותם ימים ובאותם דיונים. מה שיש לנו כאן להבנתי, אלה שתי שיטות לימוד. רבי טרפון לומד מהמציאות, מההיסטוריה, מהעובדות. לעומתו רבי עקיבא דורש בתורה, בטקסט. בלא לדעת מה היה בפועל בעבר, הוא מגיע, מכוח הלימוד שלו, לעובדות בדיוקן, יותר ממי שאכן היה שם וראה את הדברים.

מה עושים עם זה?

איך זה קשור לאלו הנכנסות ונכנסים בשערי עבודת הקודש? ובכלל איך זה קשור אלינו, היהדות המשתדלת לחידוש ולקרב? יפה בעיניי שבסופו של דבר אין כאן הכרעה הלכתית של כותב המדרש. אחרי שפירט שתי דעות, הן מגיעות להסכמה. ובכך מבחינתי הם הגיעו גם להסמכה. כי כדי להיות מוסמך או מוסמכת, צריך להבין ולעיין גם בעולמו המציאותי של רבי טרפון, מה היה, מה העובדות, וגם להשתמש בתורתו של עקיבא הדורש בכתוב ומגיע לתובנות. שנזכה כולנו, לחדש על בסיס היכרות עם הקיים. חג הסמכה שמח.

[1] הדיון מזכיר במידה מסוימת את הדיון בתלמוד הבבלי, סנהדרין דף עב עמוד א, שם דעה אחת (של רבי שמעון בר יוחאי) אומרת ש"בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות", אלא זו סוגיה ללימוד תיאורטי בלבד. למול זה, מגיב חכם אחר (רבי יונתן) ומעיד "אני ראיתי וישבתי על קברו" [וכן מתקיים דיון במסכת בבא בתרא בשאלה אם איוב היה או לא היה, האם הוא דמות ממשית או שמא 'משל היה'].

שער שני

הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נדון והכל לפי רב המעשה

משנה נזיקין, אבות ג', טו

נבחר ע"י ענבר בלוצר שלם

מרחשוון ושירת הגשם

דליה מרקס[1]

בחודש מרחשוון מתחילים לבקש בתפילה על הגשם. באקלים שלנו הקיץ ארוך וקשה, בני האדם והאדמה משוועים בסוף הקיץ למטר מים חיים. לכן אין זה מפתיע שבמקורותינו נמשל הגשם לברכת האל, והציפייה למטר היא כציפייה להתגלות הברכה והטובה על פני האדמה. עד היום הציפייה לגשם מלווה אותנו מינקות ועד בגרות. בגן שרים הילדים: "בואו עננים, הבו גשם לגנים!" וגם בבגרות ממשיכים לבקש שהגשם יבוא "כי צריך לשטוף הכול". שירי גשם הם בעצם סוגה מיוחדת בשירה העברית, הן בשירי הזמר והן בשירי הספר.

להלן אדגים משני שירי גשם ישראלים, של שתי משוררות. שניהם מנוסחים כמעין תפילות גשם מודרניות: השיר "גשם" של אסתר ראב, ו"גשם בעתו" של תלמה אליגון-רוז. שירה של אליגון-רוז נכתב בחורף הנורא שאחרי מלחמת יום הכיפורים. הוא מתאר את הגשם כמשהו קשה ש"כפה עצב בא אתו", אבל גם כמבטא תקווה ומגע: "גשם מתוק, גשם, נשק אותו בשמי, גשם, לטף את הפנים / הבאת גשם בעתו / אז הבא, הבא לי אותו". שירה של ראב פותח בקריאה "אנא פתח ארבות-שמים - / ארבה אחת! / סיעת עננים תפוחים, לחים - / להם כל היצורים צמאים". הוא מתכתב במישרין עם בקשת הגשמים בנוסחה בתפילות הספרדים:

אל חי יפתח אוצרות שמים

ישב רוחו יזלו מים

בגשמי רצון תברך עדה

בפחי יגון כצפור לכודה

בצדקת אב המון הכין סעודה

ואמר יקח נא מעט מים

ישב רוחו יזלו מים.

גם קדמונינו קישרו בין נשים ובין גשם. רבי שמעון בן לקיש אומר: "בשעה שהשמים נעצרים מלהוריד טל ומטר דומה [הדבר] לאשה שמחבלת [=יש לה צירי לידה] ואינה יולדת" (בבלי, תענית, ח ע"א). לפי התיאור הזה, גשם בעתו, כמו היריון ולידה, כרוך אף הוא בציפייה כואבת. יתר על כן, בשתי התופעות - גשמים ולידה - יש מסתורין והן אינן מובנות מאליהן ואין לנו שליטה עליהן. הציפייה לגשם דומה במידת מה לצירי לידה מייסרים, שכל כולם ציפייה לבואו של התינוק. התלמוד ממשיך ומשווה בין לידה ובין ירידת גשמים. הדברים הבאים מובאים מפיו של בר קפרא: "נאמרה 'עצירה' בגשמים ונאמרה 'עצירה' באשה. נאמרה עצירה באשה שנאמר: 'כי עצר עצר ה' בעד כל רחם' (בראשית כ, יח), ונאמרה עצירה בגשמים, דכתיב: 'ועצר את השמים (דברים יא, יז)'. "

נאמר 'לידה' באשה ונאמר 'לידה' בגשמים. נאמר לידה באשה דכתיב: **"וַתֵּלֶד בֶּן"** (בראשית ל, כג), ונאמר לידה בגשמים, דכתיב: **"וְהוֹלִידָהּ וְהַצְמִיחָהּ"** [הארץ] (ישעיה נה, י).
 נאמר 'פקידה' באשה ונאמר 'פקידה' בגשמים. נאמר פקידה באשה, דכתיב: **"וְהָיָה פֶקֶד אֶת שָׂרָה"** (בראשית כא, א), ונאמר פקידה בגשמים, דכתיב: **"פֶּקֶדֶת הָאָרֶץ וְתִשְׁקָקָהּ רַבַּת תַּעֲשֶׂרָנָה"** (תהלים סה, י).

מרחשוון מציין גם את החזרה לשגרה, אחרי המולת החגים הארוכה של תשרי. סבי, מורנו לוי ז"ל, היה נוהג לומר בעונה זו של השנה: **"סִי חַוֵּי סוּכּוֹת, בְּיָנוּ פִּ'אֲלָקוֹת"**, [2] ובתרגום מלדינו: **"הלך סוכות, באו המלקות"**, של המלמד, כמובן, כי אז מתחילים ללמוד ברצינות. בין סערות הרוח והרגש של הימים הנוראים וחודש תשרי ובין מנעמי החנוכה על נרותיו, סופגניותיו ומתנותיו, ספן לו בצניעות חודש מרחשוון. בילדותי, הגננת שלי סיפרה שעצוב לחודש חשוון ומר לו כי אין בו חגים וימים שמחים כמו בתשרי שלפניו ובכסלו שאחריו, ועל כן הוא נקרא מרחשוון. מובן שסיפור זה אינו אלא פירוש מדרשי (או מה שמכונה - אטימולוגיה עממית). לאמתו של דבר, שמו של החודש נגזר כנראה משמו הבבלי: **וֶרְחָ שְׁמֵן**, היינו החודש השמיני (כמניינו המקראי, שמיני בשנה המתחילה בניסן). אולם יש יופי בפירוש זה, שכן מרחשוון מסמל את עול השגרה, אבל גם את הברכה והטוב הצפונים בה. במרחשוון אפשר לחגוג את הברכה בשגרה, את השמחות והמתנות הקטנות.

ניתן למנות שלושה מעגלי התייחסות חשובים, שחודש מרחשוון מזמן אותנו להרהר בהם: הקוסמי, ובו בקשת הגשם והחיים והרצון למציאת איזון בחיים ובטבע; היהודי, ובו המנעד המשתרע בין בקשת הקדושה והקרבה לאל באמצעות הקמת בית המקדש ובין האבל על הפרתה של הקדושה בימים החשוכים ביותר שידע עמנו; והישראלי, ובו המנעד בין ראשית התגשמות החלומות על הקמת בית לאומי בארץ-ישראל ובין החרדות מהסכנה למיטוט, חלילה וחס. בחודש מרחשוון אמנם אין אירועים גדולים רבים, אבל מסומנים בו קצותיו של האריג הצבעוני שממנו ארוגים חיינו כיהודים במדינת ישראל. **"כִּי מִי בָּזָה לְיוֹם קָטָנוֹת"** (זכריה ד, י) שואל הנביא. היציאה ממעגל תשרי והימים הנוראים מאפשרת לתת את הדעת על יום הקטנות, על סימני הדרך האיטיים והסבלניים שבהם כתובים חיינו.

[1] מאמר זה מבוסס חלק מהפרק "מרחשוון" בספרי בזמן: מסעות בלוח השנה היהודי-ישראלי, תל-אביב: ידיעות אחרונות, תשע"ח, עמ' 58-61.

אפשר להשיג את הספר בהנחה של 50% באתר ידיעות ספרים, הנחה נוספת אפשר לקבל עם הקוד 6464

[2] חוקר הלדינו יהודה חצבי, הסביר לי את מקורו של הפתגם. כתשובה לשאלתי בעניין, הוא כתב: **"ככל הידוע לי, מקור הפתגם הוא בקהילה היהודית-ספרדית בירושלים בסוף המאה הי"ט. ה'פלקות' הרי הן אותן מלקות עונשין על כפות הרגלים (שנהוגות עד היום בארצות המזרח). מושל העיר ירושלים אז, אם מתוך התחשבות בחגי ישראל, ואם מתוך שנמנע מקולות פרץ וצווחה של האסירים המולקים ב'קישלה' גם בתקופת החגים, הורה על 'הפסקה' בשימוש ב'פלקות', וחדש אותן מייד בצאת החג. מאליו מובן, שעם הזמן הפכו הפלקות שבפתגם שלנו כמאפיין של עבודה קשה ושל כל טרדות ימות החול"**.

ענני בזכות האמהות

רינת צפניה

היא תענני

היא תענני

היא תענני

היא תענני

היא תענני

היא תענני

היא תענני

היא תענני

היא תענני

מי שענתה לשרה בפתח האהל וזכתה אותה בכך גם בימי בלותה
מי שענתה לרבקה ויצחק נשתינו שכובים האחת בצד השני וזועקים כלפי שמים
מי שענתה לרחל מפני אכזר דעתה עליה
מי שענתה ללאה מפני שנאה
מי שענתה לתמר בצדקתה בחותמת במקל ובפתיל
מי שענתה להצללפוני בהתגלות פלאית
מי שענתה לחנה במרורי כאבה בשלה
מי שענתה לאשה משונם לחבק בן
מי שענתה לציון בקבוץ בנותיה ובניה

שכינה שעשתה לנשים הללו תענה לי בתחנה

לחשות כאבי

להמתיק ימי

לרפך מחשבותי

להוריד רגשות אשם

להגדיל נחת רוח בימי הצפייה

להרבות מזור ביום האכזבה

להאדיר תקנה לידם הבא

לתת תבונה לעוסקים במלאכה

לעודד אישה

לתת כח לגוף הגועש והרוגש

לחזק רקמות, להרבות זמיקים

להרחיק בימים

לחשות רעשים פנימיים וחיצוניים

להרגיע כאבי רחם בעת הזרקה

לאמן זרועות המושטות לעזרה

להדק זוגיות מיטיבה

"שמעתי את-תפלתך, ראיתי את-דמעתך; הנני, רפא לך"

שכינה מקור הטוב ברכיני למועד האהבה ונאני ואישי חובקים בך או בן.

אמן בן יהי רצון.

זוקף כפופים

אמנון ריבק

בְּרוּךְ.

אֶתָּה.

יְהוָה.

הַמְּלִים כְּבִדּוֹת לִי.

כָּל מְלָה - סָלַע

שְׁאֵנִי מוֹשֵׁךְ בְּמֶאֱמָן

בְּמַעֲלֵה הָהָר.

בְּרוּךְ. אֶתָּה. סָלַח.

וּכְבֹּד אֲנִי נֶחֱדָר

אֲבָל קָם לֹמֶר:

בְּרוּךְ אֶתָּה יְהוָה זֹקֵף כְּפֹפִים.

מְעוֹדֵד שְׁפֹפִים.

מְנַחֵם נְזוּפִים.

מְחַבֵּק הֶדְוּפִים.

מְקַבֵּץ רְדוּפִים.

מְהַדֵּק רוֹפְפִים.

מְלַבֵּשׁ קְלוּפִים

וּמְרַוֵּחַ עֲלוּפִים.

בְּרוּךְ אֶתָּה מְבַרֵּחַ צְפוּפִים

מְלַטֵּף עֲפַעֲפִים

מְפִיל שַׁרְעֲפִים

מְלַאֲכִיד בָּאִים רוֹחֲפִים וְעוֹשְׁפִים

בְּרוּךְ אֶתָּה

מִיִּשּׁוֹן עֵינֵיכֶם.

ז' במרחשוון וערבות הדדית

אורית רוזנבליט

בְּשֵׁלֶשֶׁה בְּמֶרְחֶשֶׁן שׁוֹאֲלִין אֶת הַגִּשְׁמִים.
רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר בְּשִׁבְעָה בּוֹ, חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם אַחֵר הָחֵג,
כְּדֵי שִׁיגִיעַ אַחֲרוֹן שְׁבִי שְׂרָאֵל לְנֹהַר פָּרָת:
מִשְׁנֵה תַעֲנִית א (ג)

בז' במרחשוון, מתחילים לשאול את הגשמים, כלומר מבקשים בברכת השנים (התשיעית בתפילת שמונה עשרה):

וְתֵן טַל וּמָטָר לְבִרְכָּה עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה.

המשנה מלמדת אותנו שרבן גמליאל מורה להתחיל לשאול את הגשמים בז' במרחשוון כדי שאחרון שבישראל יגיע לנהר פרת.

ההמתנה בארץ ישראל עם בקשת הגשמים, עד שאחרון עולי הרגל יגיע לביתו, היא בסיס הערבות ההדדית הבונה את העם היהודי כעם, גם כאשר הוא מפוזר בכל העולם. אף על פי שכאן, בארץ, אנחנו משוועים לגשמים, שירטיבו את האדמה ויגשימו את הכלכלה. בכל זאת, אנחנו מחכים שאחרון עולי הרגל יגיע לביתו ורק אז מתחילים לבקש את הגשם בברכת השנים. לעומת הנעשה בארץ ישראל, מבקשים בבבל את הגשמים כל החורף, אף על פי שהם שם, אינם זקוקים כלל לגשם.

בקשת הגשמים בתפילה היהודית היא תמיד בקשת גשם בארץ, ויהודי כל העולם מבקשים שכאן בארץ ישראל ירד גשם. הערבות ההדדית הזאת היא אחד היסודות שעליהם אנחנו מחויבים לשמור, כדי להמשיך את השיח עם יהודי העולם, את הקשר איתם, את השותפות עמם ואת הדאגה המשותפת לעתידנו.

עונת הגשמים היא גם זמן השגרה בלוח השנה היהודי. לאחר חופשות וחגים אנחנו נכנסים ל"ימי הקטנות" – ימים של עבודת חול, פרנסה, למידה, מחקר ויצירה. ימי הקטנות הללו שבהם אנחנו שואלים את הגשמים הם גם זמן ההגשמה, הזמן שבו הופכים רעיונות, חזונות או תכניות לממש. זמן שבו יש לעמול, ולשלוח ידינו במלאכות החיים. זמן של שגרה. שתהא שגרתנו מבורכת! ושנדע לשמור על הערבות שלנו עם יהודי העולם, שנדע להמתין להם כדי שהם יתפללו אתנו. שירדו גשמים ושנצליח להגשים את עולמנו!

אמן!

יום הגשמים

תמר דבדבני

גִּדּוֹל יוֹם הַגֶּשֶׁמִּים

כִּיּוֹם

שֶׁנִּבְרָאוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ

קָח אֶת הַיּוֹם הַזֶּה

וַעֲשֵׂה אוֹתוֹ

הַתְּחִלָּה

גִּדּוֹל יוֹם הַגֶּשֶׁמִּים שֶׁאֲפִילוֹ

פְּרוּשָׁה שֶׁבִּכְפִּיס

מִתְבַּרְכֶּת בּוֹ

וְשׁוֹלַחַת שְׁרָשִׁים אֶל תְּחִתִּית

הַמִּכְנָסִים

וּמִנְבִּיטָה עֲצָמָה

לְצִמָּח.

פָּרוּשׁ אֶת הַיּוֹם הַזֶּה

לְבִרְכוֹת קִטְנוֹת

וּזְכוּד וְשִׁמּוֹד

וְתִתְבַּרֵּךְ

גִּדּוֹל יוֹם הַגֶּשֶׁמִּים שֶׁאֲפִילוֹ

גִּיּוֹסוֹת פּוֹסְקוֹת בּוֹ

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּיוֹם הַזֶּה

תּוֹ לַמִּים לְשִׁטְף

אֶת הַשְּׁנֵאוֹת, הַדָּם, הָרַעַשׁ

לְרַגַע קָל

הַפֶּסֶק

גִּדּוֹל יוֹם הַגֶּשֶׁמִּים

כִּיּוֹם

קִבּוּץ גְּלִיּוֹת

כִּנּוּן אֶת גְּלוּתָהּ הַיּוֹם

הַרְחֵב בֵּיתָהּ

הַיּוֹם

מִתְחַת לְמַעַיל כְּבֹד

בְּחִסּוֹת הַמְּטָרִיָּה

גִּלָּה אֶת עֲצָמָהּ

גִּלָּה גַם לִי

גִּדּוֹל יוֹם הַגֶּשֶׁמִּים

מִתְחַיֵּית הַמֵּתִים

דָּחָה אֶת הַמֵּתִים הַיּוֹם

הַיּוֹם חַיִּים

הַמִּים הַטּוֹבִים יִרְטִיבוּ

כָּל חֲלָקָה טוֹבָה

וַיַּחֲיֵנוּ אוֹתָהּ

וְכָל הַתֵּם שָׁלָהּ

מִבְּעַד לְטִפּוֹת שְׁקוּפּוֹת יִזְרַח

וַיִּשְׁפָּטָהּ עָלֵי

חַיִּים

גִּדּוֹל יוֹם הַגֶּשֶׁמִּים

כִּיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ תוֹרָה

הַיּוֹם

אַתָּה

פָּקַח יְדֶיךָ

לְקַבֵּל

שער שלישי

למען ציין לא אַחשָׁה וְלמען יְרוּשָׁלַם לֹא אֶשְׁקוּט עַד יֵצֵא כְּנֶגֶה צִדְקָה וְיִשְׁוּעָתָה כְּלָפִיד יִבְעָר

ישעיהו ס"ב, א

נבחר ע"י דוד בנימין

"הנני" - קולה של מחאה בעת חרבה

טליה אבנון-בנבנישתי

מהו הרגע, בו באבחה אחת, מתבהרת תודעה?

בו לפתע מתגלה בצלילות -

קרקעית הנפש הפנימית

ובבואת העצמי משתקפת מבעד למים הצלולים

ויוצאת

וקוראת בקול -

"הנני!"

הרגע הזה, המובחן מכל רגע אחר, הצלול, צלול הדעת, שבו שלל רכיבים מתחברים לכדי מהות אחת מגובשת המהדהדת כקול ענות גבורה אל השמיים בקריאת "הנני". הרגע הברור הזה, החיוני לשם יצירת חיים מלאי משמעות, מופיע בתנ"ך בכל פעם שפני הסיפור המקראי עומדים להשתנות ותפנית גורלית חורצת, שוב, את עתידה של האנושות: בימי בריאת העולם, ובימי השחתתו ביד אדם, ברגעים שבהם הרוח נושבת וגוזרת את דינם של בני מרון למוות, ברגעי היופי הזך של הקשת בענן, ברגעי הברית הזוהרת בשמיים וברגעי הברית הצורבת בשר אדם; בעתות מלחמה ובעתות המלכה ונבואה. בעתות של עם; בעתות אדם. כל סיפור שעיצב את קרקעית הנפש של האומה, של תת תודעה של הקולקטיב היהודי, מצויה בו הכרזת "הנני": הנה - אני. הנה - כולי. הנה - עצמי. הנה - עצמותי. הנה - עוצמתי. הנה אני עוצם את עיני, ונותן לאמונותי להוליך אותי בין קירות, לעלות במדרגה המובילה אל הקדושה, ולהגר אל ארץ חדשה. אל הארץ אשר תראני. "הנני". "הנני", הוא גם רגע ארוך של התבוננות. רגע שבו סיפור ישן נפרס פתאום לסליל ארוך של תמונות, הבונות רצף חדש של הכרה, ומבט קרוב, מיקרוסקופי כמעט, מזהה רגע שבור של אחת הדמויות. רגע שמסגיר התרחשויות פנימיות, חשאיות על פי רוב, רגע של הסתרה, הגלום בו פחד או בהלה ושפתיים השותקות נוכח תפנית העלילה. זהו אף לא רגע של ענות חלושה. זהו רגע נסתר של דממה.

והרגע הזה - מצליח הפעם, לשלוף מתוך צבת הקריאה של הפסוקים שנחרטו בתודעת האומה, דווקא את המלה "הנני" שאיננה מופיעה. את הקריאה של אברם שהיתה מעניקה לפרשה כולה, משמעות אחרת, חדשה. אנו שבים וקוראים מדי שנה בשנה, את הפסוקים הפותחים את פרשת "לך לך" מתוך חומש בראשית ושומעים את רעש תהודת הפסוקים המצוים: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל-הארץ אשר אֶרְאֶךָ" ועינינו תרות אחר תשובתו, של אברם אל מול הקריאה, והיא - איננה מגיעה. ודאי תישמע לאחר פירוט ההבטחה הגדולה - "וְאַעֲשֶׂה לְגֹי גָדוֹל וְאַבְרָהָם", שהרי אלוהים מגדיל ומבטיח, וקיימת הציפייה להכרזה הגדולה של אברם - עולה הרגל הראשון, מייסד האומה והאמונה - לאותה תשובה, אך אברם - שותק. השקט מציף את הפסוקים, והאל עוד ממשיך ומוסיף: "וְאַגְדַּלְהָ שָׁמָּה" ואברם דומם; "וְהָיָה בְרָכָה" - והשתיקה צורמת. וההבטחה עוד מתעצמת: "וְאַבְרָהָם מְבָרְכִיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אָאֵר" ואין שום ענייה. "וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפָּחֵת

הַאֲדָמָה... "ואברם אל שתיקתו מחריש. ואין קול ואין עונה. ואין 'הנה אני'. קרקעית נפשו של אברם אינה מתגלה מבעד למים העכורים של מדבר האמונה. היא מוצלת. חבויה. האם גם התנ"ך הרגיש את הפעימה החסרה? את החלל שנבקע? לעולם לא נדע. כשיצא אברם לייסד את דת האומה. הוא עשה זאת בשתיקה. ללא הכרזה. ללא תשובה.

ברגע לגמרי אחר בהיסטוריה של האומה היהודית, יוצא לאור ספר עב כרס, עם שם קצר וחד משמעי - שכותרתו - "הנני". מדובר בספרו השאפתני של הסופר היהודי-אמריקאי, ג'ונתן ספרן-פויר, שהתפרסם בשנת 2016. זוהי יצירה ספרותית רחבת היקף, ובעמודיה הראשונים - תיאורים דרמטיים של רעידת אדמה הפוקדת את מדינת ישראל ואת שכנותיה, וסדרה של רעשי המשך, פוגעים בשיטתיות בכל אחת מתשתיות המדינה, מכלים ומפוררים לאפר לאומי את הפרויקט הגדול של העם היהודי במאה וחמישים השנים האחרונות. מדינת ישראל קורסת אל תוך אדמה שפוערת את פיה ובולעת כסורפת, את הריסותיה.

נותר כמעט לבדו בתוך האובדן והשכול, רק שלטון העם, אשר מחפש נואשות אחר מתפקדי "הנני" אשר יבואו לעזרתה של המדינה היהודית שנפלה ויקימו אותה מחדש, מתוך חורבותיה. וכמו אז, בפרשה, קבור באדמת הזמן, הרגע ההוא שהמתין נואשות לתשובתו של אברהם לקריאתו של האל, ונותר ללא מילים. גם כאן, בהרס המדומה שבורא המחבר, ברגע אמת מדומין בתולדות האומה, לא הגיעו ההולכים והצועדים, שהכריזו על מסעם כ"הנני" של אמונתם, ולא ענו בקול או בדממה לקריאה. מדינת ישראל, נותרה לבדה, וקרקעית נפשה - מתגלה כסדוקה.

בין הפסוקים המכוננים בפרשת "לך לך" לבין התרחיש של הזמן הזה, המתואר בספר הזה, אפשר למתוח כל קו של פרשנות. שכן, כל קריאה היא אפשרית. ואפשר גם לומר, שביניהם, אין מן המשותף ולא יימצא חבל עבה דיו, שיקשור בין הפרשה ההיא, לעת הזו.

ואפשר גם לומר אחרת - כי הרומן הדיסאוטופי הזה, בשם "הנני", הינו קריאה להתעוררות, רגע לפני גט הכריתות. אותה אדמה שהמתנה אז בפרשה, להבטחה הגדולה, מוצאת עצמה, גם היום, בין ההריסות, עוד מייחלת לתקווה. אברם אז - נותר אילם. אך הארץ, אשר ידעה עוד רבות, עוד המשיכה לחכות. לצפות.

בכל יום חרב פה במעט המקדש. אך בכל רגע, מונחת אבן הפינה של המשכן החדש. ידענו תמיד שהאדישות היא התחנה האחרונה לפני החורבן, ולכן קולה של מנהיגות מוחאת, היא הסיכוי האמיתי האחרון, להינצל מאסון. כי "הנני", הוא לא רק קול ענות האמונה, זהו קולה של מחאה. של תביעה מחודשת על הארץ הזו. על העת הזו, החרבה. לא עוד להליכה בין הבתרים המפוזרים כאפרה של הברית. אלא "לך לך" אל המרד. אל התכלית.

והיום, יום ההסמכה, יורשת האומה חמישה מנהיגים - רבנים ורבות רפורמים חדשים, שצמחו ובאו, מכל מרחביה - ממולדות, ארצות ובתים רבים, שנענו לקריאה והיו לבין ההולכים; ולמשמע קול ישיבו כמפטירים:

"וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל עֲבָדֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחֶרְתִּיךָ יָרַע אֲבֹרְהָם וְשָׂרָה אֵהְיֵי."

ונאמר לך - "אני שלך"

"אֲשֶׁר הִחַזְקְתִּיךָ מִקְצֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קִרְאתִיךָ"

ואהיה נוכח.

וְאָמַר לָכֶם -

"בכם בחרתי"

והשיבו אלי:

"הנני."

המכחיש, המדחיק והמשלה את עצמו:

על רבנות במבוי סתום

בנימין מיניץ

הבהרה מקדימה: אמנם, ההשראה לנכתב באה מן הדוגמאות של שלושה רבנים אורתודוקסים חיים ופועלים, אך אין בדבריי שום כוונה לזלזל בעבודתם החשובה ובתרומתם לכבוד התורה ולמען עם ישראל.

לפני כשנה וחצי, תלמידות ותלמידי בית המדרש הישראלי לרבנות סיכמו את שנת הלימודים שלהם במוזיאון 'על התפר' בירושלים. התערוכה כללה וידאו-אינסטלציה בנושא טבילת גיורות צדק במקווה. בצד האחד של האולם הוקרן סרטון ובו עדות של אישה שעברה את החוויה המורכבת של טבילה לשם גירות בפני שלושה דיינים גברים. בצדו השני, הוקרנו במקביל שלושה סרטונים, שבכל אחד מהם דיבר רב מוכר מהמגזר הציוני-דתי. כל אחד מהם ייצג את הדור שלו ואת גישתו למורכבות שבטבילת אישה בפני שלושה גברים.

הרב חיים דרוקמן, ראש ישיבות בני עקיבא וזקן רבני הציונות הדתית, אמר כי איננו רואה כל בעיה בטבילה הזאת. בוודאי, כשיש חלוק אטום המסתיר בבירור את הכול, כך שהדיינים לא רואים שום דבר.

הרב דוד סתיו, יושב-ראש ומייסד של ארגון רבני 'צהר', אמר שהוא רואה מורכבות, ואף בעייתיות מסוימת, בטבילה הזאת. עם זאת, לדעתו יש בתחום הגיור בעיות רבות ואחרות וחשובות יותר. אותן ראוי לפתור לפני הבעיה של הטבילה. הרב ד"ר בנימין לאו, רב קהילת הרמב"ן בירושלים וראש מיזם '929 - לומדים תנ"ך ביחד', דיבר בצורה נוקבת ופתוחה על כך שטבילה בפני גברים היא בסבירות גבוהה מאוד עבירה על הלכות הצניעות. הוא הציע לפתור זאת על ידי מינוי הבלנית כשליחת בית הדין שתשגיח על טבילתה של הגיורת. כך, לדעתו, תישמר הצניעות והגיור יתקיים.

עבר לא מעט זמן עד שהבנתי מה הטריד אותי בתצוגה הזאת. אף אחת מן הדעות לא הסתדרה לי. הרב דרוקמן פשוט הכחיש את קיום הבעיה. לדידו, היא איננה קיימת כי ישנו לכאורה פתרון הולם בעבורה - החלוק איתו הגיורת טובלת. הרב סתיו הדחיק את הבעיה. לטעמו, הבעיה אכן קיימת (בהסתייגות מסוימת) ויבוא תורה להיפתר, אך ישנן בעיות אחרות וחמורות בתחום הגיור שראוי לפתור לפני בעיית הטבילה. והרב לאו, המגלה אמפתיה רבה כלפי המצוקה של נשים לא מעטות המספרות על החוויה העגומה, מציע פתרון אשר מבוסס בתוך המקורות ההלכתיים (ומתואר בהרחבה בתשובתה ההלכתית של הרבנית ד"ר מיכל טיקוצ'ינסקי, חברת ארגון רבני 'בית הלל'), אך משלה את עצמו שניתן ליישם את הפתרון ההלכתי המוצע ללא שינוי השיטה הקיימת של מונופול המדינה על תהליך הגיור "המוכר", כשאפשרויות המוצעות התנועות הלא-אורתודוקסיות ובתי דין אורתודוקסים ליברלים נאבקים להכרתם בבתי המשפט. ברור כי שלושת הפתרונות הללו - ההכחשה, ההדחקה והאשליה - אינם פותרים את הבעיה, החיה וקיימת ללא כל ספק. יש לה ממד ממשי, היא איננה מומצאת. היא חלה על נשים בלבד, אבל אינני רוצה לחשוך ברבנים אלה בזלזול בנשים. אולם מטרתי אינה למתוח ביקורת על מודלים אופייניים של רבנות אורתודוקסית. בכלל, מצאתי בשנות הלימוד בבית המדרש לרבנות, כי ביקורת על האורתודוקסיה אינה צריכה להיות לרב הלא-אורתודוקסי לעיסוק מרכזי (לעניות דעתי, היא צריכה לתפוס זמן מועט מאוד, אם בכלל). מה שאני מבקש, הוא ללמוד את התפיסות השגויות והנכונות, ולצמוח מתוך התובנות והמסקנות של הלמידה הזאת.

כי הרי הסכנה של הכחשה נמצאת גם בעבודתנו הרבנית. מה החלקים של היהדות שאנחנו מתכחשים להם? התחום של נוכחות הדת היהודית במרחב הציבורי קיים במחוזותינו בעיקר כשאנחנו נאבקים נגד המונופול - בכשרות, בנישואין. אנחנו נאבקים למען הפרדת הדת מהמדינה אך מדחיקים את ההכרעות בשאלה, איך תיראה אותה דת כשתיפרד

מהמדינה. איך תיראה המדינה היהודית אשר בה הדת מופרדת מהמדינה במודל האמריקאי? ושמה המודל האנגלי או הגרמני מתאים לנו יותר? במקרה הטוב ביותר ניתן לשמוע אמירה על איזה חופש דת רלטיביסטי שיבוא כשההפריה המיוחדת תקרה. "וגר זאב עם כבש". שזה, במחילה מחסידי הרעיון הזה, אשלייה עצמית טוטאלית. המעשה הרבני שלנו דורש מעשה אקטיבי והשקעת מחשבה. אסור לו להצטמצם לממדי "המאבקים הקדושים". אם לא נבין מה נעשה כשנהיה "שווים בין שווים", כשהאופוריה של המאבקים תחלוף - המאבקים יעלו בתוהו. קל לאתגר את בית הדין הרבני בחיפה על שביטל את יהדותה של אישה שנחשדה בחוסר ביישנות. קשה יותר להכריע, מה נעשה כשבית הדין שלנו יקבל את הזכות לקבוע ולפסול את היהדות של הפונים והפונות אליו. לאור המחקר שנחשפנו אליו זה עתה ('זרמים בעליה' בעריכת המכון למדיניות העם היהודי), המזכה את היהדות הרפורמית בישראל בתמיכתם של שמונה אחוזים מהיהודים החיים בישראל, אתגר החשיבה הופך להיות קריטי עוד יותר. עשרות אלפים נחשפו אלינו. עשרות אלפים האמינו לנו. בזכות עבודה סיזיפית של דורות של רבנים, פרצה התודעה הרפורמית אל מרכז השיח הישראלי. בשלב הבא האלפים הללו ישאלו אותנו שאלות פשוטות על חייהם היומיומיים. הם כבר שואלים. מאוד חשוב שלא נכחיש את בעיותיהם. ושלא נדחיק. ושלא נשלה את עצמנו ואותם בתשובות לא מציאותיות.

כולנו עדים למעבר היהדות הרפורמית בישראל מעידן "חומה ומגדל" לעידן חדש. בואו נהיה מוכנים אליו!

על פלורליזם והשליחות היהודית

ישי דון

בעניינים שאינם חשובים, טען סוקרטס בפני פיידרוס ידידו, פוטר סוקרטס את עצמו בכך שהוא נוהג על פי הדעה המקובלת. אך מה באשר לעניינים חשובים? מכלל הן נשמע לאו. למענם, סוקרטס היה נכון להקריב את חייו (ואף נאלץ לעשות כן). סוקרטס (אפלטון) האמין בקיומה של אמת אחת שאליה ראוי לחתור, ואליה ניתן להתקרב בדרך של דיאלוג אנושי מזקק. לשם כך האמין סוקרטס בצורך לתת מקום לריבוי אמונות וקולות. סוקרטס לא היה פלורליסט.

פלורליזם הוא רעיון שובה-לב בתפיסת עולם ליברלית, המבקשת לאפשר מקום לריבוי אמונות וקולות. הפלורליסטית מאמינה שלאמת פנים רבות; היא מכירה בלגיטימיות של אנשים וקבוצות לבחור בדרכים שונות, ושגם בהן טמון זרע של אמת, שונה משלה (זאת להבדיל מהסובלנית שמאמינה כי לאחר יש הזכות לטעות). הפלורליסטית אינה תובעת בלעדיות על האמת האחת.

אך הפלורליזם מעורר שאלה ביחס לגבולותיו. האם ראוי, במסגרת התפישה הפלורליסטית, לתת מקום לכל השקפה ודרך חיים, גם אם היא סותרת את ה"אני מאמין" שלי, ובעצמה שוללת חירות מדרכי חיים אחרות? פשיטא, שכאשר ההשקפה הלא-סובלנית פועלת לדחוק את החופש שלי להחזיק באמונותיי, אאבק בה, בשם הזכות להגנה עצמית. אך מה בנוגע להשקפה לא-סובלנית שאינה מופנית נגדי אלא נגד חברות וחברים בקבוצה המחזיקה בה? מה בנוגע לתפיסות עולם דתיות/שמרניות שמנקודת מבטי הן דכאניות? האם בשם הפלורליזם, ולא רק בשם הסובלנות, עליי לתת להן מקום?

אם דיכוי נשים (הדרה, כיסוי, השתקה....) בחברה דתית אורתודוקסית, חברה שאיננה שלי, הוא עניין שאיננו חשוב לי, הרי כעצת סוקרטס עליי לקבל מציאות זאת כדרך לגיטימית; שהרי לא באמת אכפת לי. ואולי כפלורליסט עליי לומר: זו דרכם וגם בה טמון זרע אמת, אף אם נוגדת לשלי.

אך לי אכפת. אני מאמין שהיהדות, לה אני מחוייב, נושאת שליחות אחת גדולה: "לעורר מחדש את תודעת החירות, ולשחרר את האנושות מכבילותה" (דברי הרש"ר הירש בפירושו לשמות ו). בתמצית, יעודה של היהדות להרבות את החירות של כלל באי-עולם. מטעם זה אני מאמין שעליי לפעול למען החופש של כל אדם לבחור את דרכה; לעצב את האמת המשמעותית לה (בשפה אקזיסטנציאלית יאמר - לנהוג באותנטיות). מכאן צומח "הפלורליזם" שלי.

ואם אישה בחברה דתית אורתודוקסית תאמר: "אֶהְיֶינָה אֶת אֲדֹנֵינוּ..." (פרשת העבד הנרצע - שמות כא), האם, כיהודי המחויב לשליחותו, עלי לכבד את רצונה לשלול מעצמה חירות? יש ששיבו כי חוסר כבוד לרצונה הוא מעשה פטרנליסטי השולל מניה-וביה את חירותה. יש לכבד את רצונה, בודאי אם בכך מגולמת חרותה, ואפילו אם הוא נובע מתודעה כוזבת, מאשליה של חירות. למען האמת, עמדה כזו היא סובלנית ולא פלורליסטית, אך נניח להבחנה זו לצורך הדיון.

אכן, בעולם רלטיביסטי שבו לא ניתן לטעון לאמת מוחלטת כלשהי, אין משמעות אחת לחירות, ואפילו לא ניתן לומר מה בעליל איננו "חירות". בעולם כזה גם העבד הנרצע יכול להיחשב בן-חורין, ובלבד שיחשוב שהוא חופשי. בעולם רלטיביסטי שכזה גם לפלורליזם אין ערך מוחלט, וממילא יש בו מקום גם לחברות דכאניות אנטי פלורליסטיות, שוללות חירות.

אינני רלטיביסט. כיהודי אני מאמין שיש אמת מוחלטת - המצווה שלא לעבוד עבודה זרה. היינו, מצוות החירות ואיסור השעבוד, ובכלל זה המצווה לראות בכל אדם כמי שנברא בצלם "אלוהי החירות" (אלוהי ישראל שמגלם את החירות)

- הם העומדים בתשתית הרעיון היהודי; הם הנחת המוצא לערכים שלי; הם כללי "השפה". ערך ה"פלורליזם" שאני מאמין בו מתקיים בתוך השפה היהודית שלי, ובעל מובן ב"שפת החירות". בשפה זו, פלורליזם משמעו שלכל אדם ולכל חברה יש הזכות לממש את חירותה בדרך שונה, והדרך שבה אני מממש את חירותי איננה יותר אמתית או נכונה מדרכים אחרות. הפלורליזם, לפי השקפתי, מגלם את ריבוי הקולות האפשריים בדרך לחירות ולשוויון.

אף כי בשם הפלורליזם אינני רשאי לומר דבר נחרץ בשאלה מהי חירות (שהרי דרכים רבות יש לעבוד את "אלוהי החירות"), הרי אני יכול לומר מהו שיעבוד (מהי "עבודה זרה"). חברה הנוהגת להדיר, להפלות, לכסות, להשתיק את חברותיה היא חברה שאיננה חוסה בגדרו של הפלורליזם שאני מאמין בו, הפלורליזם אשר כל תכליתו קידום השליחות היהודית העליונה - קיום מצוות החירות והשוויון.

פלורליזם מעבר לליברליזם

דויד ברק - גורודצקי

לעמדה שלי יש שתי נקודות מוצא, אישית וכללית. במישור האישי, הדרך שלי אל הרבנות היא מסע דתי שתחילתו במשבר. העולם החילוני והליברלי שהשתייכתי אליו התגלה בשבילי, דווקא כשהייתי במוקד ובשיא שלו, כלקוי וחסר, כמי שאינו נותן מענה למצוקות נפשי ולהבנתי את העולם בכלל. הדת הייתה ועודנה בשבילי מישור של תודעה, מציאות ושפה שהיא מעבר למציאות הקיום הקודמת שלי, מציאות החיים הרגילה, החילונית. לכן יש בי ספקנות ראשונית כלפי כל הרעיון של תפיסה דתית ליברלית. אני רוצה להיות משוכנע שיש כאן יותר מליברליזם, אלא גם אלוהים. אני מכבד את כל עמיתי שנמצאים על סקאלה רחבה של עמדות בעניין הזה, אך בשבילי אני משוכנע שהאלוהות קודמת לליברליזם, שכן בליברליזם עצמו וכשלעצמו, אינני מוצא הבטחה לקדושה ולמשמעות. אלוהים ליברלי שהוא בעצם מערך לצידוק הליברליזם עצמו אינו אלוהים שלי.

אני מחפש לבטא את הרבנות שלי בשפה דתית ככל האפשר - "עבודת השם", "תשובה", "תיקון", "ייחוד" וכולי. חלק גדול מהשפה הזאת ומעמדת היסוד שלה, לפיה העולם הוא מקום של הפכים והפעולה היסודית הנדרשת מהאדם הדתי היא ליצור ביניהם חיבור ושלו (לייחד שם י"ה ב-ו"ה באיחודא שלימא") - הוא בעצם חסידי. גדלתי בערונות הניאו-חסידיים בארץ, ואף שחלקן התגלו ברבות הימים כערונות פרא, תפיסת האלוהות שלי נותרה חסידית, והתפיסה הזאת חותרת אל חווית חיים שיש בה קדושה וחיבור. מתוך המקום הזה, יש לי כבוד רב לשמרנות דתית, לרצינות ולמחויבות שהיא כרוכה בהם, ואולי דווקא בחוגים שלפעמים הכי בעייתיים מבחינת עמדותיהם בנושאים חברתיים, מגדריים ופוליטיים. אני לא רואה בהם אויבים, אלא אתגר שיש למצוא את הקשרים אליו וליצור את החיבורים בהם מתקיים הייחוד הכי גדול. כאן המקום אולי לציין שאני גר ביישוב קטן ומבודד שיש בו קהילה חרד"לית גדולה. בחרתי לחיות פה במועד, למרות שהיו לי חלופות יותר טבעיות בקרבת מקום. זאת חלק מחוויית הקיום היומיומי שלי, מהסופר ועד מערכות החינוך.

במישור הכללי, אני רואה את הליברליזם והשמרנות כשני הכוחות המרכזיים הנמצאים היום במאבק בעולם. זוהי תופעה כלל עולמית, שהיא פועל יוצא של המצב הפוסט-חילוני בכללותו. בעיני, כפי שכתבתי בהתכתבות במר"מ, בשני הכוחות האלה יש גרעין אמת, ואני מוכן אף להרחיק ולומר שבשניהם יש בעיני מידה שקולה של אמת. לכן, אלה גם שני כוחות שאינם יכולים באמת להכחיד זה את זה. אני רואה את הפעולה שלי בעולם, כרב, ביצירת חיבורים בין העולמות האלה, ובהרחבת תחום הקדושה על ידי הרחבת תחומי הפעילות המשותפים, ככל שהדבר אפשרי. לכן, לסיכום עמדתי כפי שהבעתי אותה ולאור מה שכתבתי כאן - אני לא רואה בחרדל"ות עבודה זרה, גם אם יש לי מחלוקת עמוקה עם הרבה מהעמדות שלה. ואני רואה בפלורליזם שמגדיר את עצמו מראש כליברלי ולא מוכן באמת לשקול את האפשרות שיש אמת יסודית גם בצד השני, ולהכיל לעומק את אפשרות האמת הזאת, פלורליזם שאיננו אמיתי.

ואם זה לא הספיק עד עכשיו, יש עוד פיל בחדר שכדאי לשים על השולחן (אם כי לא בטוח ששולחן יכול לעמוד במשקלו של פיל...). חלק גדול מהמחלוקת של היהדות הליברלית עם היהדות החרד"לית הוא המחלוקת הפוליטית. את המסע האקדמי שלי בהקשר הפוליטי, של כתיבה על יהודה לייב מאגנס, רב רפורמי שתמך בפתרון דו-לאומי לפני הקמת המדינה, התחלתי כאיש שמאל מובהק שמשותף בהפגנות שנערכו בחיפה בעקבות המשט של 2010. הגדרתי את עצמי באותם ימים כפוסט-ציוני ואפילו אנטי-ציוני. ברבות השנים, ותוך כדי מחקר ממושך אך גם כתוצאה מחוויות חיים מצטברות, שיניתי את עמדותיי. מהמחקר למדתי שלא הייתה באמת חלופה לשותפות דו-לאומית מהצד

הערבי. ממציאות החיים באזור מעורב ומהזמנים בהם התגוררתי בישובים ערביים למדתי עד כמה קשה האפשרות של קבלת הקיום היהודי כאן על ידי חוגים ערביים רבים. עמדתי כאן איננה מכריעה לכאן ולכאן, ואני ממשיך להיות שותף לתקוות ולמאמצים הקשורים גם לחיים משותפים, אך בגבולות תודעה עצמית ציונית המשוקעת גם בריאליזם דתי-פוליטי ובהשקפה היסטורית רחבה יותר על משמעות הקיום היהודי ולבטיו.

גבולות הפלורליזם והסובלנות

יהודה עמיר

בעיניי יש הבדל עקרוני בין סובלנות לפלורליזם, למרות שכפי שאפרט יכול שאדם יגלה יחס פלורליסטי כלפי מרחב תופעות אחד ויחס סובלני בלבד כלפי מרחב אחר. אנסה לפרט[1]:

פלורליזם אני מבין במשמעותו התובענית, מרחיקת הלכת, כהכרעה לברך על ריבוי של דעות, דרכים, דתות וכיו"ב. הפלורליסט אינו שותף לרבות מהן, אך מאמין שעולמו היה עני יותר בלעדיו. הוא מייחס להן אמת וערך, גם אם אינו אוחז בהן. כך עשוי אדם האוחז בדת אחת לברך על קיומן של דרכי אמונה אחרות, ולראות בהן דרכים ראויות ותקפות אל האלוהים. לא דרכו שלו, אבל כנראה דרך של אחרים - אל אלוהיו או אלוהיה.

סובלנות היא עמדה הבוטחת בכך שהאמת בידיה ושהעמדות האחרות שגויות, אך רוצה להיאבק על זכותן להתקיים ולהיאמר. כמשמעה בלשון העברית עניינה הנכונות לסבול את העמדה השגויה, ההכרה בכך שיש לזולת זכות ואפילו חובה להביע אותה, וההבנה הפוליטית שרק מאבק על מימושה המלא והבלתי מופרע של זכות זו יבטיח חברה חופשית וראויה.

מהגדרות אלה עולה היחס המושגי המדויק בין שתי גישות אלה, שנוטים כל כך בקלות לבלבל ביניהן. אדם יכול להיות סובלני ובלתי-פלורליסטי; פלורליסטי ובלתי-סובלני. אפשר גם, וזו הדרך שאני מבקש להציע, לשלב פלורליזם כלפי טווח נרחב של תופעות (רעיוניות, חברתיות, דתיות) עם סובלנות כלפי עמדות אחרות. במילים אחרות: לברך על קיומו של מגוון תופעות רוח, טענות אמת, השקפות מוסריות וחברתיות שאינן שלי; ובמקביל להגן על חירות ההתבטאות של מגוון תופעות אחרות, שאינן יכול לברך על קיומן, ואולי אפילו "סובל" מכך, אולם מאמין בזכותן להתקיים.

פלורליזם (והוא הדין בסובלנות) אינו ערך מוחלט. זו הכרעה קשה, בלתי-מובנת-מאליה לחלוטין, שאפשר לקבל או לדחות. ראוי להעריך עד מאד עמדות בלתי פלורליסטיות מימין ומשמאל, בשל יתרון החינוכי והרוחני הגדול בפיתוח היכולת להאמין ולדבוק בסט הערכים והאמתות שהן אוחזות בו. ויש לומר, שבשונה מהבודדים למשל, הדתיות המונותאיסטית נוטה בבירור להתרחק מפלורליזם (העמדה הקלאסית בכל שלוש הדתות הייתה במשך דורות רבים שרק דתי שלי היא אמת אלוהית התגלותית, ואילו דתות אחרות הן אי-אמת או למצער אמת נחותה וחלקית). ניתן בהחלט, ודומני שאף ראוי, לגלות יחס פלורליסטי לתופעות שכשלעצמן אינן פלורליסטיות. לא כל שכן ניתן, ואף ראוי, לגלות יחס סובלני כלפי עמדות לא-פלורליסטיות. השאלה הקשה היא בדבר קו הגבול שמעבר לו לא-ראוי לעשות זאת.

אולם לפני כן, מילה על היחס בין פלורליזם לליברליזם. הרעיון הפלורליסטי מופיע (לפחות בתרבות המערבית המונותאיסטית) רק בהקשרים ליברליים, ואף לא בכלם. העמדות האורתודוקסיות, לדוגמא, הן לרוב ועל פי טבען לא פלורליסטיות, ויש לכבד זאת. עמדות מרקסיסטיות (ומהפכניות אחרות) הן במקרים רבים לא פלורליסטיות על פי טבען, ויש לבחון את חוזקן וחולשתן מתוך הבנה שכך הוא. גם רבות מאוד מהעמדות הליברליות אינן פלורליסטיות. לכל היותר הן סובלניות במידה זו או אחרת. כשלעצמי, קשה לי יותר לכבד תופעה זו של ליברליזם הסגור בדל"ת אמותיו, אולי כי במובנים רבים הוא קרוב ל"ביתי" ואולי משום שבהרבה מקרים יומרת בעליו היא הפוכה, מה שמוביל בהכרח לצביעות ולסתירות פנימיות מביכות.

עמדתי שלי, כך פחות אני מנסה לחיות, היא של פלורליזם צומחת בשדה הליברלי, ומבקשת קשרים ואחוה קודם כל עם עמדות פלורליסטיות אחרות, ואח"כ עם עמדות לא-פלורליסטיות רבות ומגוונות. אם אני צריך להדביק למצחי-שלי תווית, בלא קשר לשאלת הפלורליזם והסובלנות, אשתמש באחת שהוצעה לי פעם: "ליברל-שמרני". אני שותף (לפחות חלקית) לדעתך, שיש ערך עמוק גם בהיבטים מסוימים של השמרנות, וסולד מהיבטים אחרים. אני חש זאת היטב בדיונים על הסידור, הנערכים כעת ומשמשים "פנס" החושף הרבה מחדרי הבטן של כל המעורבות/ים בהם. חשתי זאת, כשצפיתי

בנאומו של דונלד טראמפ באו"ם - איש מחליא ומסוכן, להבנתי - וגיליתי לתדהמתי שלצד השטויות והשקרים, אמירות הנבלה וההבל, היו בו גם יסודות שיכולתי להזדהות אתן באורח עקרוני. אני פרטיקולריסט מושבע, המאמין שפרטיקולריות היא ממציאניו המובהקים והאוניברסליים ביותר של הקיום האנושי. לכן אני ציוני; לכן אני יהודי לאומי.

מכאן לשאלה הסבוכה ביותר, שחוללה שיחה זו: שאלת הגבולות. פלורליזם וסובלנות צומחים רק במקום שבו לאדם יש עמדה של ממש בשאלות של אמת ושקר, צדק ועוול, ראוי ופסול. אחיזה בפלורליזם אינה יכולה להיות בעיניי תמצית עמדתו של אדם. אם אין אמת שאתה אוהז בה, זוויט ראייה שאתה מתבונן ממנה, אמונה שאתה אוהז בה - אין משמעות רבה להכרעתך הפלורליסטית. אכן, הפלורליסט מאמין שאין בידו 'ה'אמת ו'ה'צדק בהא הידיעה; עמדה פלורליסטית דתית תגרוס כנראה ש'ה'אמת היא נחלת האל לבדו, ובידינו פירושינו שלנו לאמת זו. אבל, לא פחות נכון הוא, שעל מנת להיות פלורליסט (וכדי להיות אדם בעל עמדה) צריך שתהיה בך לפחות השאיפה להתקרב אל האמת ואל הצדק, לכוון אליהן. מכאן, ורק מכאן, נובע הערך העצום של ההכרה הפלורליסטית בכך שאמתו של הזולת עשויה להיות תקפה לא פחות, ושל ההבנה הסובלנית שאמתו של זולת אחר כנראה שגויה, אך יש סיכוי של אחד למאה שיש בה אמת. אבל **אין אמת אם הוצאנו מהמשוואה לחלוטין את מושג השקר; אין צדק אם אנו אוטמים עינינו מראות שיש עוול; אין עבודת אלוהים אם אינו מוכנים להוציא מדל שפתנו את הביטוי עבודה-זרה**. יש תופעות עוול שאסור לברך עליהן, ואף לא להיות סובלני כלפיהן: עבדות, דיכוי, רדיפה. יש אמירות שאסור לי לשמוע בלא שאאבק בהן, שעליי לדעת בכל נימי נפשי שהן שקר: גזענות, שנאת הזר, וכיו"ב. יש דרכי עבודה שאני חייב למחות נגדן, גם אם הסיכוי שקולי יישמע נמוך להחריד, גם אם המחיר יהיה שעובדי העבודה הזרה יכריזו שאני הוא האלילי שבגד.

שאלת השאלות היא היכן מותחים קווים אלה. אם אני פלורליסט רק כלפי הדומים לי (יהודים, ליברלים, מערביים, וכו') אני עושה את הפלורליזם שלי פלסטר. אם הפלורליזם אינו דורש מאמץ של ממש - קשה, מכאיב - לברך על דרכים ועמדות שקשה לי לברך עליהן, עדיף שלא אתיימר להיות פלורליסט ואכריז שלא זו דרכי. וכדי שהדברים יהיו ברורים, אומר שלהבנתי ליברל הממחה את המרחב של תופעות שהוא מברך עליהן במעגליה של ליברליות, אינו פלורליסט וראוי לו להימנע מתווית מחייבת זו, מקבלת עולה של מצווה גדולה זו. הוא הדין במעגל הסובלני. אני מאמין שצריך לעשות מאמץ גדול להכיל הרבה עמדות שקשה לי מאוד איתן, במסגרת "מוגנת" זו. לא אחת גם מה שמקומם אותי, שנראה לי שגוי מיסודו, מוכרח להיכלל במסגרת העמדות שאשמור בחירוף נפש על זכותן להתבטא. החיים הדמוקרטיים מזמנים חדשות לבקרים את הדילמה הזו, ומבחנם הוא מול אמירות קשות, מול עמדות מעוררות חלחלה.

אבל יש גבול. מוכרח להיות גבול. והגבול חשוב וחיוני לא פחות מהתחום הנינוח יחסית שבתוכו. יש תופעות שאסור להתנוכח עמן, אסור להסכין עם קיומן, ולא כל שכן אסור לברך עליהן. כזו היא העמדה הנאצית; כאלה הן עמדות ניא-נאציות, בעולם ובארץ, כאלה המקיימות את היררכיית הגזע ה'קלאסית' וכאלה ההופכות אותה על פניה ומציבות בראש את עליונותו הגזעית של היהודי. התדרדרותו של השיח העולמי בשנים אלה, קריסתו ההולכת וגוברת של השיח הישראלי בדורנו, מציבות את הדילמה במלוא חומרתה. הן מעלות על הבמה 'שחקנים' שאסור להסכין לעמידתם עליה, הן מנרמלות-לכאורה אמירות שקר ומעשי עוול שאסור לשתוק נכחם. הן מסכנות את עצם היכולת לאחוז בעמדה הפלורליסטית ולהיות נאמנים בה בעת לערכי אמת, צדק ומוסר. לכן הדין הזה - העשוי להיראות לרגעים כל כך תיאורטי ומנותק - חשוב כל כך וחיוני כל כך לחיינו.

[1] לפירוט מלא של עמדתי בהקשר זה ראו מאמרי "על פלורליזם, ועל חינוך לתרבות יהודית: לכינונה של תשתית עיונית לחינוך יהודי פלורליסטי", בתוך: מיכאל גיליס, מיכל מושקט-ברקן ואלכס פומסון (עורכים), בלשון רבים: אתגרי הפלורליזם בחינוך יהודי, ירושלים: מאגנס (בשיתוף היברו יוניון קולג' והמרכז לחינוך יהודי ע"ש מלטון באוניברסיטה העברית), 2014 (עיונים בחנוך יהודי, יד [תשע"ה]), עמ' מח-עד.

שער דביעי

אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתתי בבית יהודה לארך ימים

תהילים כ"ג, ו

בבחר ע"י תמר גור-קראוזה

שלום במרומיו

דליה שחם

א.

רוצה להיות

בת ברייתך

לא רכושך

לא יעדך

להלך אתך

יד ביד

אל תנסה

לכבש אותי

לנטש אותי

ללטש בי

לחרש בי

את אות עליונותך

אם כבר תמצא

עצמך מעלי

היה לי

כשמים

מעל האדמה.

ב.

אחי ואחיותי אתם,

אחי ואחיותי

אין זה משנה מי הוא אבינו

יצחק או ישמעאל, מחמד או משה

לכלנו אותה אמה

אמא אדמה היא

הארץ המבטחת

אם נדע להיות טובים אליה

ברחמיה

יש מקום לכלם.

מלא רחמים

דליה שחם

כְּכֹר כְּמָה שְׁנִים שְׁאֵנִי חוֹלְמַת בְּהִקִּיץ עַל נְסִיעֶת רַכְבֶּת לְבִגְדָאד.
עַד שְׁלֹא אֶחְלַם לְפָרְטִיו אֶת הַמָּסַע לֹא אוֹכַל לְהַגְשִׁימוֹ.

מימין לשמאל: נִרָה (רַחֲמָה), חַבִּיבָה, ח'זְנָה, פְּרוּחַ, ח'תָּן

חִלּוּמוֹת נוֹעְדוּ לְהִתְגַּשֵּׁם?

מִמֶּשׁ כְּמוֹ עֲנָנִים - יֵשׁ שָׂכָן וַיֵּשׁ שְׁלֹא.

ג.ש.מ. בְּעֶרְבִית [جسم] הוּא שׁוֹרֵשׁ שֶׁל גּוּף.

הִנֵּה הַגֶּשֶׁם בָּא הָרוּה נֶכֶט בְּגוּפִי

בְּרַחֲמֵי כִי מִתְרַבֵּים מִצְמִיחַ עוֹרְקִיו

רוֹקֵם רְקֻמוֹתָיו לְכָדִי אָדָם.

ד.ק.מ. בְּעֶרְבִית [رقم] הוּא שְׂדֵשׁ שֶׁל סְפִירָה.

אֲנִי סוֹפֶרֶת: חֶמֶשׁ.

אַרְבַּע נָשִׁים וְעוֹד תִּינוּקָת בְּתֻמוּנָה אַחַת

יְשׁוּבוֹת בְּשִׁהָה בְּחָצֵר בְּבִגְדָאד

כָּל אַחַת בְּתָה הַבְּכוֹרָה שֶׁל הָאִשָּׁה שְׁלִימִינָה

שְׁרָשְׁרֶת בִּיכּוּדוֹת רַחֲמִים חֶמֶשׁ דּוֹרוֹת.

הַתִּינוּקָת הִיא אִמִּי.

طيب? הֵן שׁוֹאֲלוֹת אוֹתִי - טוֹב?

עֲכָשׁוּ כֵן. אֲנִי עוֹנָה, אֲכַל הָיוּ גַם שְׁנִים אַחֲרוֹת, שְׁנִים שֶׁל מִלְחָמוֹת.

צֻעַקְתִּי וְנֻצַּעְקִיתִי, מִים וְדָמִים הִגְרָתִי

מִים וְדָמִים.

אַחֲרֵיהֶם עוֹד חֲדָשִׁים שֶׁל מִלְחָמוֹת בְּהִקִּיץ.

בְּמִי נִלְחַמְתִּי?

מִהֶפֶה אֶל הַחוּץ בְּאַנְשִׁים אַחֲרִים, בְּצִלְלֵי רַעֲיוֹנוֹת.

כָּלכִּי עִם מִי אִם לֹא בְּאַהֲוִי הַשׁוֹכֵן בְּתוֹכוֹ.

יוֹתֵר מִכָּל בְּעֻצְמִי - מִלְחָמוֹת גּוּפִי בִּי וְאֲנִי בּוֹ.

ל.ח.מ. בְּעֶרְבִית [لحم] הוּא שׁוֹרֵשׁ שֶׁל בָּשָׂר.

עִם הָזֶמֶן נִדְחָקוּ הַמִּלְחָמוֹת לְחִלּוּמוֹת הַלֵּילָה וְגַם שֵׁם הֵן מִתְמַעֲטוֹת.

אֶת מְקוֹמָן תּוֹפְסִים שְׁטוּטִים וּמִפְגָּשִׁים בְּמִרְחָבִים לֹא מְכָרִים

יְרִידֵי שַׁעֲשׁוּעִים, עָרִים, מְבָצָרִים.

עַל סִירָה הַמְּפִלִּיגָה לְבַחֲרִיו אֲנִי מְבַקֶּשֶׁת לָרֶדֶת בְּאִמְצַע הַדֶּרֶךְ,

אוֹלֵי מֶשֶׁם אֶתְפֹּס אֶת הַרַכְבֶּת לְבִגְדָאד?

אֲנִי מְבִישָׁה בְּשִׁרְשֶׁת הַבְּכוֹרוֹת בְּתֻמוּנָה, חוֹלִיָּה אַחֵר חוֹלִיָּה זֶה מִרְחָמָה שֶׁל זֶה הֵן מְבִישׁוֹת אֵלֵי חֲזָרָה,

בְּנֵי בְכוּרֵי בְּרַחֲמֵי.

ד.ח.מ. בְּעֶרְבִית [رحم] הוּא שְׂדֵשׁ שֶׁל רַחֵם הוּא רַחֵם הִיא רַחֵם.

דרשה לשבת 'האזינו' לכבוד הולדת הנכדה נגה

יהודית אדלמן-גרין

בהצגת ילדים, שבה צפיתי עם נכדי, למדתי מדוע כתובה הפרשה כשירה. למדתי, כי רק שירה יכולה לבטא את ההתרגשות הרדיקלית של מעשה הבריאה, היא מתנת החיים שקיבלנו מבורא הקוסמוס.

וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּד וַעֲרַפֶּל תַּחַת רַגְלָיו

וַיִּרְכַּב עַל-כְּרוֹב וַיַּעַף וַיֵּרָא עַל-בְּנֵי-רוּחַ

וַיֵּשֶׁת חֲשֹׁךְ סָבִיבָתָיו סָבּוֹת חֲשֶׁרֶת מִיָּם עָבִי שְׁחָקִים

מִנְּגִה נָגְדוּ בְּעָרוֹ גְּחָלִי-אֵשׁ (שמואל ב כב:י-יד)

הרוח מתגלה גם בערפל, החושך תוחם את אור, אך ישנם רגעים בחיים אשר הם זוהרים מנגה. מנגה נגדו מזכיר את הפסוק, "שְׁוִיתִי יְהוָה לְנֶגְדִי תָמִיד" (תהילים טז, ח)

אם כך, מה תפקיד האור ביהדות, וכיצד נהיה מודעים לנגה הזוהר בחיי היום יום שלנו?

בשבת ובחגים אנו מדליקים נרות. ננסה לעמוד על הסיבה להדלקתם ועל חשיבותם. על פי אברהם יהושע השל ורבים אחרים, ביהדות אנו מקדשים על הזמן ולא על המקום או המרחב. השל קורא לשבת "ארמון בזמן", ומזמין אותנו לעצור, לנשום, לנוח ולהתענג על החיים, להתפעל מיופיים. כך הוא מזמין אותנו להתענג כל ה"ביחד" עם הקהילה, עם חברים, ועם המשפחה. כדי להפוך את הזמן לזמן קדוש, אנו מדליקים נר עם הילה זוהרת, נגה, כדי להצית גם בלב זמן קדוש לכל דבר שהוא אינו זמן גשמי, כמו למשל, זמן שבו אנחנו מטיילים עם הילדים או משחקים איתם. במילים של הרב שרון שלום מתוך ספרו 'מסיני לאתיופיה': "הדלקת נרות שבת הפכה בעם היהודי למצווה יקרה מאד וחביבה על מקיימיה. הנרות מביאים לבית רוגע ושלווה, משרים אווירה רוחנית מיוחדת ומביאים לאחדות משפחתית. הדלקת הנרות היא סימן היכר מובהק לבית יהודי.

בטקס ההבדלה האור והחושך מנוגדים, כמו הקודש והחול. אך בעצם שניהם הכרחיים בחיים כדי שנבין את הרגעים המיוחדים ונפנים אותם, כדי שנקדש את הזמן ונעריך את יופיו. לשם התרגיל, ננסה לשנות את סדר המילים ונבדיל בין חול לקודש. כך, מתפרס לפנינו מרחב המאפשר חשיבה עמוקה על על הקודש בחול, ועל היופי והשקט שבחושך. ומכאן עולה השאלה, אם החושך הוא בהכרח רע?

בפרשת השבוע, "האזינו" יש מקור נוסף לאור זוהר, לנגה. המקור מתאר את הנגיעה בנצח המתאפשרת בזכות הדורות הבאים, בזכות התינוקות. זוהי ההכרה ביופי הזוהר של הדורות. זה ה"יונק עם איש שיבה" (דברים לב, כה). ובהמשך נכתב: "כִּי אֲשָׂא אֶל שָׁמַיִם יָדַי וְאָמַרְתִּי חֵי אֲנֹכִי לְעֹלָם" (שם, מז-מו). הכיצד, אם כך לפי הסופר המקראי, חיים לעולם?

דרך הדורות, דרך המעשים, דרך הנתינה ללא תנאי, דרך הצדק החברתי, דרך האהבה ודרך הזכרונות. הפרשה רומזת על עוד מקורות לאור בחיינו, שהרי בתום הפרשה מוסר משה, המנהיג שדיבר פנים אל פנים עם האל, את תורתו לדורות הבאים. מכאן, שהתורה עצמה היא מקור האור והנגה. בסוף השירה אומר להם משה: "שִׁימוּ לְבַבְכֶּם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַעֲיֵד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּצְוֶם אֶת בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת כִּי לֹא דָבָר רַק הוּא מִכֶּם כִּי הוּא חַיִּיכֶם וּבְדָבָר הַזֶּה תִּאָּרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ" (דברים לב, מז). והאור, הוא חוזר בהפסטה, בשמואל ב' כב, כט: "כִּי אַתָּה נִירִי יְהוָה וְיְהוָה יִגִּיהַ חֲשָׁבִי" השורש של המילה יגיה הוא נ.ג.ה. ופרושו לפי הפסוק, הוא מי שמאיר את החושך, האחראי להדלקת הנר האלוהי. מי ייתן ונזכה כולנו לאורה.

שעון השמש של

האהבה

דנה פרס

חמים מדי, ואחד של מים קרים - לסגירת הנקבוביות. מים חמים היו מחוץ לתחום - סבתא טוטי טענה שמים חמים מנפחים את העור ומותירים אותו ספוגי ונפוח. כהוכחה לנכונות התיאוריה, היא הייתה מרבה להתגאות בעור פניה המושלם ובעובדה שעד לגיל מופלג לא נראה בפניה אף לא קמט אחד. כך, בכל בוקר, הייתה נעמדת בחצר הפנימית הקטנה, נועלת את השער, פורשת מעליו וילון, ומתמכרת להנאת המקלחת הפרטית שלה.

סבא משאללה לא היה נוכח, כמובן, בטקס הזה. הוא היה משכים קום לבית הכנסת ומשם לדוכן הירקות שלו בשוק. אבל לפני שיצא לדרכו, היה מעלה מהבור שני דליי מים, עשויים מפח, לכבוד המקלחת של אשתו. דלי אחד, היה מחביא בצל, כדי שהמים יישארו צוננים וקרים. את הדלי השני היה ממקם במרכז החדר כך שקרני השמש תיפולנה בדיוק עליו והמים יתחממו עד למידת החום הדרושה. לא קרים מדי ולא חמים מדי. כך בכל יום ויום, במשך למעלה מחמישים שנה, עד יום מותו. בשקט, ללא מילה. מעלה את שני דליי המים, והולך לדרכו. בכל יום היה ממקם את הדלי השני במקום מעט אחר, כדי שיתפוס בדיוק את שמש הבוקר. כך זז לו הדלי מדי יום, ובכל שנה השלים עוד מעגל. של מי גשם, אור שמש, ומקלחת לאישה הגדולה שהייתה מרכז חייו.

סבתא רבתא שלי, סבתא טוטי, ובעלה, סבא משאללה, לא יכלו להיחשב לזוג רומנטי במובן המקובל של המילה. איש לא יכול היה לטעון שראה אותם אוחזים זו בידו של זה, מתבוננים זה בזה במבטים מצועפים, או מביאים אחד לשני מנחות אהבה. בעולם שלהם, כאנשים שהתחתנו כשהיו צעירים מאוד, עברו את טלטלות הדרך מפרס לישראל, חיו בצמצום והיו טרודים טרדה יתרה בדאגות היומיום, לא היה מקום לגילויי רומנטיקה פומביים.

בכלל, נדמה שקשה למצוא זוג אנשים שונים כל כך זה מזה. סבא משאללה היה אדם ביישן ונחבא אל הכלים, שלולי שפמו, היה נראה, עד גיל מאוחר למדי, כנער צעיר. סבתא טוטי, לעומתו, הייתה המלכה הבלתי מעורערת של שכונת נחלת ציון. היא הייתה מפורסמת בכל ירושליים כמרפאה יוצאת מן הכלל. פקדה עקרות, שימשה כמיילדת, ריפאה חולים, גירשה דיבוקים, והייתה מקוננת בלוויות של מכובדים ורבנים. לעומת סבא משאללה, שהיה לו דוכן ירקות בשוק, סבתא טוטי ניהלה אימפריה כלכלית. אגדות הילכו עליה, שבקופסאות הברזל מתחת למיטות בביתה, הייתה שומרת על הכספים של האצ"ל, ושבעמלות שגבתה פרנסה את ילדיה, כלותיה וחתניה, ועוד נשאר לה עודף לתמוך בבתי הכנסת בשכונה.

בכל בוקר, בסביבות השעה עשר, הייתה סבתא טוטי מבלה שעה במקלחת ובקרצוף הגוף. השעה הזאת, אחרי שבני הבית הלכו איש לדרכו, ולפני שהמטופלים התחילו להתדפק על הדלת, הייתה השעה האישית שלה. הייתה לה משנה סדורה בכל הקשור לסדרי המקלחת הראויים: ראשית, יש להתקלח אך ורק במי גשמים שנשאבו מבור המים שבחצר. מי הגשם, הסבירה טוטי, חיוניים לשמירה על שיער רך. את הסבונים המודרניים היא פטרה בבוז, והייתה משתמשת אך ורק בסבון כביסה של "שמן", ובליפה משיח הליפה שגדל בגינה. הרחצה נעשתה בשני דליים - אחד של מים פושרים, לא קרים מדי ולא

שער חמישי

הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך וטו אל תחשכי האריכי מיתריך ויתדתיך חזקי

ישעיהו נ"ד, ב

נבחר ע"י יעל וורגן

יעל וורגן

עציצים

אני משקה את העציצים,

מרוה את צמאונם.

מרחיקה עלים יבשים, שופנו מקומם לירקים.

גוזמת, מניחה בשמש או מרחיקה מהשמש,

לפי הצורך.

דואגת שיהיו בחברה טובה.

כשהם חולים אני מטפלת,

ואם הם חזקים

לרב יצליחו להתגבר על זה.

אם מי מהם קמל ובכל זאת מת,

אני מתאבלת קצת

ושותלת צמח חדש במקומו.

כשהם פורחים אני נהנית לחשב

שגם אני.

קראתי על מחקר חדש שטוען ומוכיח

שלצמחים יש רגשות.

מעניו, באמת,

אם גם הם חולמים על אדמה רחבה,

גשם בעתו,

יד אוהבת

ונחמה.

שברים

תבתי חיי טרם מצאה לה יבשה לנוח.

בטנה עמוסה בשברים, כמו הארון ההוא,

והם מתרוצצים בקרבה,

מתנגשים ובוועטים זה בזה,

מאימים להטביעה.

שברוני לב, חטאים, כשלונוֹת,

נסיונות שנקטעו באבם,

נפש שיודעת לשמיון בעודה ברחם.

בקרבי מתרוצצת השאלה:

האם יהיו לוחות שניים?

האם נתנת לי

הזדמנות שנייה, שלישית, אחרונה...?

ואם אכן יבואו החדשים, השלמים -

הידעו השברים לקבלם?

היצליחו לשכן יחדיו בשלום,

ושקטתי ואיו מחריד?

מים

כְּמוֹ מַחְלוֹם עֵמֶק כְּבֶאֱד
אֶתְעוֹרֵר בְּבֶקֶד שְׁאֲחֵרִי,
שְׁטוּפֶת פְּלִיאָה וְתַמְהוֹן:
מִן הַסֵּלַע הָאֵה יֵצְאוּ מַיִם!
בֵּת עֲשׂוּרִים שָׁנָה הָיִיתִי וְלֹא שְׁנִיתִי כָלוּם.
א', ב', ... כְּעִינִים קְרוּעוֹת וּבִלְבָב רָעֵב,
כְּמָה מֵהָר נִפְתָּחָה הַדֶּרֶךְ,
כְּמָה הִתְאַרְכָּה...
בְּשׁוֹר וָדָם יֵצְאֵתִי לְחֹלֶל עִם הָרוּחַ
נִדְמָה הָיָה שְׁלֵעוֹלָם לֹא אֲשׁוּגָה,
הִיא מְרַחֶפֶת גְּדוֹלָה וְעִתִּיקָה
וְלִי הָיְתָה רַק נְשִׁימָה,
אֲבָל עֲקָשָׁת וְחִסְרֶת מְנוּחָה.
בְּמִקְלִי עֲבַרְתִּי, מְקוֹשְׁשֶׁת,
בְּנִפְשׁ נְבוֹכָה, רוֹצָה עַד כָּאֵב,
בְּמִקְלִי הִכִּיתִי בְּסֵלַע,
חָיִב לְהִיּוֹת שָׁם יוֹתֵר מִמֶּה!
חָיִב לָרֶדֶת שׁוֹב גִּשְׁם אַחֲרֵי בְצֻרֶת אֶרֶץ.

עָתָה שְׁתִּיתִי מִכָּל הַחֲסָדִים,
עָתָה הָיִיתִי בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה,
קִטְנֹתִי וְגִדְלֹתִי,
וְכִמוֹ בְּאֶבֶן הַטּוֹעִים,
עוֹמֶדֶת וּמְכַרִּיזָה:
אֲבָדְתִּי. מֵצֵאתִי.
הַלֹּאִי וְאַמִּיּוֹן.

[ר' אבות דרבי נתן ו', ב'; תלמוד בבלי, בבא מציעא, כ"ח ע"ב]

כשבאו לדפוק על דלתי כבר חכיתי להם. ידעתי. כמוהם ראיתי גם אני את בורות המים המתרוקנים, את הבארות שהגיעו עד לקרקעית הבוץ, את השוקתות הריקות ואת האדמה הסדוקה.

לא טעיתי לחשוב שמישהו מגיע לדלתי כדי לבקש ממני לבוא לטייח גג שנסדק. מזה חודשים איש לא ביקש ממני לאטום את גג ביתו - באין גשמים, אף אחד לא חשש מדליפות לא רצויות. הסדקים בגג לא הטרידו, להפך, הם נתנו למעט אור לחדור פנימה לבקתות החשוכות בדרך כלל. אני זה שהתדפקתי על דלתות אחרים, לשאול, לבקש עבודה בכל מה שניתן היה - בבית, בשדה, בדרכים המאובקות, שלא זכו למנוחה מהיובש המצמית, המרסק עד דק, של הקיץ ההולך ומתמשך.

הפנים שהביטו אלי מהדלת הפתוחה היו מוכרות. רובם איכרים, אנשים קשי יום, בעבודה קשה חרשו וזרעו את שדותיהם, ניכשו והיטיבו, סיקלו וגדרו, הגנו על היבול מפני משחית ומגיפה, והוציאו לחמם מן האדמה. אלא שהשנה השדות החרושים נותרו נטושים. באין גשם החיטה לא נבטה, הגפן התדלדלה, עצי הפרי השירו עליהם בטרם עת. והגשם לא בא.

פניהם המכוכצות מדאגה וידיהם הסדוקות מציפייה אמרו הכל. ואני, במקום לחזור פנימה ולהסתגר בביתי בתפילה, יצאתי אליהם. שתיקתם הכבדה עטפה הכל ובתוכה פילסתי לי דרך החוצה לחצר, אוסף בדרך מקל ששימש אותי לעיתים כמקל הליכה. האנשים התבוננו בי מבלי להפר את שתיקתם. אחזתי במקל בשתי ידי ולאט לאט ציירתי סביבי, על פני האדמה המאובקת, מעגל. בתנועה איטית וחרשית-כמעט הצטופפו האנשים סביב המעגל ושוב נעצו בי את מבטיהם החדים. כשהרמתי את המקל אל השמים ונשאתי את מבטי לשם

ואמרתי: "אֵינִי זֶה מְכָאן, עַד שְׁתִּרְחַם עַל בְּנִי". רחש קל עבר בקהל. קולות מהוסים שבשוליהם תמיהה, אולי תקווה.

בשמי התכלת שאין להם סוף הצטיירה לפתע עננה לבנה וקלה. טיפות בודדות של גשם התחילו לנטוף. טיפות גדולות שהתנוודדו להן באוויר, תלויות בין ארץ לשמים, ואין ביכולתן לרדת אל האדמה, שלא ניכר היה שבאו אל קרבה: טיפה ועוד טיפה נשרו להן, ריח של אבק התערבב בריח הטיפות והזכיר במעט ריח של גשם ראשון, אבל ידעתי, וגם האנשים סביב ידעו: זה לא הגשם שיציל אותם, אותנו.

מתוך המעגל נשאתי שוב עיני ולבי למרום וזעקתי:

"לא כֹּה שְׂאֵלְתִּי!"

רגעים ארוכים חלפו בדממה. ואז, בבת אחת, נסתרה השמש ועננים אפורים וכבדים כיסו את מלוא השמים, וטיפות גשם גדולות התחילו לרדת. בתחילה לאט ובקצב, ואחר כך בפראות, כמו חיצים זכוכית חדים שננעצו בזרועותי החשופות, בכפות רגלי היחפות. המעגל שציירתי בחול הלך והיטשטש עד שלא נותר לו זכר, האנשים סביבי רצו לתפוס מחסה - רק מעטים נשארו לעמוד ולהתבונן, מאהילים על עיניהם שנשטפו במים. נותרתי עומד במקומי בלי לנוע ושוב קראתי בקול, שבקע מבעד לשאון הגשם:

"לא כֹּה שְׂאֵלְתִּי!"

שוב חלפו כמה רגעים וזעף הגשם פינה מקומו לַגְּשָׁמִי רָצוֹן, בְּרָכָה וְנִדְבָה.

חלק מהאנשים שברחו מפני המים העולים חזרו להתבונן בי, עדיין עומד כעץ נטוע בעוגה בלתי נראית. לרגע עוד אחזתי במקל שבידי, וברגע שאחריו קרסתי על האדמה, לתוך המים העולים וגואים. ידיים טובות אחזו בי והרימו אותי אל תוך הבקתה שבה התגוררתי, בקצה הכפר. המים ימלאו עתה את הבורות השְׁיִיחִין והמְעָרוֹת, ישקו את השדות וימלאו את השוקתות. דרך הסדקים בגגות הבתים ינטפו המים פנימה, ושוב יקראו לי אנשי הכפר לבוא ולאחות את הסדקים, לכסות את הגג בטיח ולהדקו במעגלה. המעגלה, שעמדה עד כה שכוחה בקרן זווית, אולי תכבד בתחילה לידי שאינן מורגלות בה, אך במהרה תשוב לסוב על צִיָּרָה, לחג ולעוג בשמחה, מחוללת ומניעה מחדש את מעגל הזמן שעצר מלכת.

מילות פרידה

אסנת אלדר

משפטים שהפרכתי באויר היבש של נובמבר
לבו שרפות בדרכים
ללא מוצא.

לו מעדתי בלשוני
היו הדרכים נפתחות,
היה הכתל נופל.
היה המקום מתרחב
והאבנים של שנינו

אז היית אוסף את מלותי הקשות
אחת אחת
ומניח בעדינות בצדי נתיבים חרוכים
מתפלל שתחזור האבן לאדמתה
והמלים יתפרדו לאותיות.

אז הייתי עומדת לפניך
עירמה ועריה
מתפללת בשפה שבורה
ובשפתיים חשוקות
לגשם.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת־הַשֹּׁשׁבִּיל בְּרֶגֶז אִישׁ
 אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו: וְהִעַמְדַתְּ אֹתוֹ לִפְנֵי
 אֲלֶעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנַי כִּלְהַעֲדָה וְצוֹיִתָּה אֹתוֹ לְעִינֵיהֶם:
 וְנָתַתָּה מִהוֹדֶךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כִּלְעֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 וּלְפָנַי אֲלֶעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוֹרִים לִפְנֵי
 יְהוָה עַל־פִּי יֵצְאוּ וְעַל־פִּי יָבֹאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 אֹתוֹ וְכִלְהַעֲדָה: וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח
 אֶת־הַשֹּׁשׁבִּיל וַיַּעֲמִדְהוּ לִפְנֵי אֲלֶעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנַי כִּלְהַעֲדָה:
 וַיִּסְמָךְ אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֵהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:

במדבר כז, יח-כג

וְאֲנִי תִפְלֵלְתִּי לְךָ יְהוָה עַתָּה רְצֹון אֱלֹהִים בְּרַב חֲסִדֶיךָ עֲנֵנִי בְּאַמֶּת יִשְׁעֶיךָ:

[תהילים ס"ט, יד]

על 'עט רצון'

כתב העת 'עט רצון' הוא יוזמה שצמחה בבית המדרש הישראלי לרבנות. מטרתו כפולה: האחת, לאפשר מרחב ליצירה ספרותית, הגותית ואקדמית, לחברי וחברות קהילת הקולג'-המכון למדעי היהדות; והשנייה, להעשיר את מאגר היצירות העומד לרשות נשות ואנשי הרוח והחינוך היהודי-פלורליסטי בישראל, בתפילות, בבתי מדרש ובטקסי חיים. כתב העת רואה אור ארבע פעמים בשנה.

על בית המדרש הישראלי לרבנות בהיברו יוניון קולג'

אין רעיון גדול שמתממש בעולם הזה בלא מנהיגות ערכית ואחראית עם שאר רוח, ובלא קהילה שחיה את האמונות והערכים ומקיימת אותם הלכה למעשה תוך פיתוח אורחות חיים, נרטיבים, טקסים וסמלים. בבית המדרש הישראלי לרבנות אנו לומדים ובוחרים, הלכה למעשה ומתוך עמדת שייכות, את שורשי היניקה של המסורת היהודית והתרבות הישראלית, אשר בעיצובן אנו רוצים לקחת חלק. כדי להיענות לצרכים ולאתגרים המתחדשים ללא הרף במציאות הישראלית וכדי להוות גורם משפיע ומשמעותי יותר במרחב הישראלי אנו מבקשות להכשיר מנהיגים ומנהיגות שיחקרו, יעבדו וינכסו לעצמם תפיסת עולם ציונית-יהודית הומניסטית ויהיו מוכנים לפעול כשליחים בכל מרחבי העשייה בחברה הישראלית לקידום השלום והצדק במסגרת השיח הפלורליסטי יהודי.